

CZU: 343.349:[343.79:004]

CONTROVERSE LEGATE DE RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU MANIPULAREA UNUI EVENIMENT ȘI PARIURILE ARANJATE SĂVÂRȘITE ÎN CYBERSPAȚIU

Gheorghe RENIȚĂ

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul articol pornim de la premisa conform căreia cyberspațiul reprezintă un mediu propice pentru comiterea unor infracțiuni, printre care și a celor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate prevăzute la art.242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova. Astfel, se evidențiază că făptuitorul, din diverse motive, ar putea alege să transmită de pe un dispozitiv conectat la rețeaua internet mesaje (sau efectua apeluri) ce presupun încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv (care, în același timp, poate fi și un eveniment de pariat) să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. În egală măsură, cel care cunoaște cu certitudine că există o înțelegere privind trucarea unui eveniment de pariat ar putea înștiința despre aceasta, prin intermediul sistemelor informatice sau al rețelelor de comunicații electronice, alte persoane cu scopul de a le determina să participe la pariatul dat. Grație anonimatului, modului în care informația este propagată etc., o atare cale poate fi utilizată cu precădere. Pe de altă parte, se arată că nu poate fi angajată răspunderea penală pentru infracțiunea de pariuri aranjate atunci când fapta se rezumă doar la o simplă redistribuire în cyberspațiu a unei postări ce conține informația menționată mai sus și fără a dori determinarea altor persoane să participe la pariatul respectiv. Se insistă asupra distingerii faptei de prezentare și difuzare a publicității în spațiul virtual privind pariurile și câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la aceste jocuri de noroc de infracțiunea de pariuri aranjate. În afară de aceasta, sunt scoase în relief particularitățile parierii online. În special, se arată că echipamentul și programele informatice utilizate la organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice trebuie să se afle în mod obligatoriu pe teritoriul Republicii Moldova. La fel, sistemul de control (serverul) al organizatorului jocului de noroc trebuie să fie amplasat pe teritoriul Republicii Moldova. Nu în ultimul rând, sunt analizate controversele legate de stabilirea momentului de consumare și a locului de săvârșire a infracțiunilor în cauză.

Cuvinte-cheie: cyberspațiu, eveniment sportiv, eveniment de pariat, pariuri aranjate, internet, sisteme informatice, rețele de comunicații electronice.

CONTROVERSIES RELATED TO THE CRIMINAL LIABILITY FOR THE MANIPULATION OF AN EVENT AND THE ARRANGED BETS COMMITTED IN CYBERSPACE

In the present scientific paper, we start from the premise that the cyberspace represents a favourable environment for committing some offences, including the manipulation of an event and the arranged bets provided by articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova. Thus, it is highlighted that the perpetrator may, for various reasons, choose to send messages (or make calls) from a device connected to the Internet to encourage, influence or train a participant in a sporting event (which, at the same time, can also be a betting event) to take action that would have a vicious effect on the event in question in order to obtain goods, services, privileges or advantages in any form whatsoever, which is not for himself or for another person. Also, the person who knows with certainty that there is an agreement about cheating on a betting event may be informed by other information systems or electronic communications networks about other people in order to make them participate in this bet. Thanks to anonymity, the way the information is propagated etc., such a way can be especially used. On the other hand, it is shown that criminal liability for the offence of arranged bets can not be committed when the act is limited to merely redistributing in a cyberspace a post containing the information mentioned above and without wanting to determine other people to participate in the bet. It is insisted on distinguishing the act of presentation and dissemination in the virtual space of the advertisement regarding the bets and the money gains obtained as a result of the participation of the arranged betting offence. In addition, the features of online betting are highlighted. In particular, the equipment and software used to organize gambling through electronic communications networks must be mandatory on the territory of the Republic of Moldova. Likewise, the control system (server) of the gambling organizer must be located on the territory of the Republic of Moldova. Last but not least, there are analyzed the controversies concerning the determination of the time of consumption and the place where the offences in question were committed.

Keywords: cyberspace, sports event, betting event, arranged bets, internet, computer systems, electronic communication networks.

Introducere

Dezvoltarea vertiginoasă a tehnologiilor informaționale a generat, pe lângă numeroase beneficii, și fenomene negative. Printre acestea reținem că s-a deschis o poartă către proliferarea unui număr impresionant de fapte prejudiciabile (cu un conținut sofisticat, elevat), făptuitorii (care, de altfel, țin pasul cu domeniul inovației tehnologice) având posibilitatea să-și diversifice modurile de operare și să-și creeze noi oportunități pentru săvârșirea infracțiunilor.

În acest context, semnalăm că cyberspațiul – în care existența virtuală devine tot mai mult o a doua natură umană – reprezintă un mediu propice (sau un „vest sălbatic”, după cuvintele lui B.Sandywell [1, p.39]) pentru comiterea unor infracțiuni.

Din punct de vedere conceptual, cyberspațiul constă din rețeaua interdependentă de infrastructuri informatice, incluzând internetul¹, rețelele de comunicații electronice², sistemele informatice³, procesoarele și controlerile încorporate [2, p.475].

Corelativ, infracțiunea din cyberspațiu [3] reprezintă o faptă prejudiciabilă comisă în aria noilor tehnologii informaționale [4, p.475]. În paleta ilicitelor penale comise în spațiul virtual, distinct de infracțiunile informatice specifice, sunt atribuite o serie de fapte prejudiciabile [5, p.19]. În principiu, o mare parte din infracțiunile care pot fi comise offline ar putea fi săvârșite și online.

Așadar, criminalitatea lumii virtuale⁴ sau digitale⁵ se înscrie ca o direcție de mare actualitate, fiind o zonă greu de explorat, dar prielnică fenomenului infracțional grav, aflat la adăpostul înalt de criptare și al protocolelor restrictive de acces. Gravitatea acestui fenomen este accentuată, *inter alia*, de ușurința comiterii și camuflării lor, de caracterul preponderent transfrontalier, datorat mediului internet, și de potențialul devastator al efectelor acestor infracțiuni [6, p.7].

Nu fac excepție de la cele reliefate *supra* nici infracțiunile prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM. Iată de ce, în cele ce succed ne propunem să analizăm unele controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment (art.242¹ CP RM) și pariurile aranjate (art.242² CP RM) săvârșite în cyberspațiu, valorificând în acest sens cadrul normativ, abordările doctrinare și practica judiciară. Ne îndreptăm demersul spre acest segment de cercetare, întrucât tragerea la răspundere penală a făptuitorilor care operează în mediul virtual este de multe ori devansată de perspicacitatea autorilor și tehnologiilor din ce în ce mai progresiste, de care aceștia dispun, și generează o sumă de probleme de drept penal substanțial⁶ ce merită a fi abordate.

Rezultate și discuții

Din capul locului, scoatem în relief că fapta de manipulare a unui eveniment este incriminată în art.242¹ CP RM, într-o variantă-tip și într-o variantă agravantă.

¹ În prima jumătate a anului 2017 au fost înregistrate peste trei miliarde și jumătate de utilizatori de internet la nivel global (mai exact – 3.885.567,619), repartizați astfel: 49,7% în Asia; 17,0% în Europa; 8,2% în America de Nord; 10,4% în America Latină și Caraibe; 10,0% în Africa; 3,8% în Orientul Mijlociu și 0,7% în Oceania/Australia [71].

² În conformitate cu art.2 din Legea comunicațiilor electronice, nr.241 din 15 noiembrie 2007 [72], prin „rețea de comunicații electronice” se înțelege sisteme de transmisie și, după caz, echipamente de comutare sau rutare, precum și alte resurse care permit transmiterea semnalelor prin suport fizic, electromagnetic sau prin orice alte mijloace, incluzând rețele de comunicații prin satelit, rețele fixe (cu comutare de circuite sau comutare de pachete, inclusiv Internet) și rețele mobile terestre, rețele de transport al energiei electrice, în cazul în care acestea sunt utilizate și pentru transmiterea semnalelor, rețele utilizate pentru difuzarea programelor audiovizuale, rețele de televiziune prin cablu, indiferent de tipul informației transmise.

³ În corespundere cu art.1 din Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001 [73] (ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.6 din 2 februarie 2009 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică [74]), expresia „sistem informatic” desemnează orice dispozitiv izolat sau ansamblu de dispozitive interconectate ori aflate în legătură, care asigură ori dintre care unul sau mai multe elemente asigură, prin executarea unui program, prelucrarea automată a datelor. Definiția în cauză este preluată și în art.2 al Legii privind prevenirea și combaterea criminalității informatice, nr.20 din 3 februarie 2009 [75].

⁴ După M.Cross, „criminalitatea în cyberspațiu reprezintă o noțiune vastă și generică care se referă la infracțiunile comise utilizând computerele și rețeaua internet” [76, p.2]. Credem că această definiție poate fi extinsă și în privința altor gadgeturi susceptibile de a fi conectate la rețeaua internet. Într-o altă opinie, este vorba de „ansamblul infracțiunilor comise prin intermediul sau în legătură cu utilizarea sistemelor informatice sau rețelelor de comunicații” [77, p.6]. Se pare că această noțiune este atotcuprinzătoare.

⁵ Precizări terminologice: în prezentul articol, fără a ne rătăci prin „jungla” conceptelor, vom utiliza, într-un mod interșanjabil, noțiunile cyberspațiu (denumit uneori și spațiu cibernetic), mediu online, spațiul virtual sau digital.

⁶ În egală măsură, infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate săvârșite în cyberspațiu atrag după sine și o serie de probleme de drept penal procedural (afirmația fiind valabilă și în contextul altor infracțiuni), însă nu ne vom apleca asupra acestora, deoarece excede obiectul de investigație al prezentului studiu.

Astfel, varianta-tip a infracțiunii date, specificată la alin.(1) art.242¹ CP RM, se exprimă în încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană.

În varianta sa agravată, consemnată la alin.(2) art.242¹ CP RM, manipularea unui eveniment este săvârșită de către un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive.

La rândul său, fapta de pariuri aranjate este incriminată în art.242² CP RM într-o variantă-tip și într-o variantă agravată.

La concret, varianta-tip de infracțiune, inserată la alin.(1) art.242² CP RM, constă fie în pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, fie în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluși eveniment în intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluși eveniment.

Iar varianta agravată de infracțiune, prevăzută la lit.a) alin.(2) art.242² CP RM, presupune că infracțiunea specificată la alin.(1):

- este săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală (lit.a));
- cauzează daune în proporții deosebit de mari (lit.b)).

După această redare a aspectelor tehnico-legislative ale infracțiunilor prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM, subliniem că făptuitorul, din diverse motive, ar putea alege să transmită de pe un dispozitiv conectat la rețeaua internet mesaje (sau efectua apeluri) ce presupun încurajarea, influențarea⁷ sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv (care, în același timp, poate fi și un eveniment de pariat) să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Indiferent de forma pe care o îmbracă, infracțiunea de manipulare a unui eveniment săvârșită în cyberspațiu nu se rezumă la „o simplă tolerare de către făptuitor a intenției de comitere de către participantul la un eveniment sportiv a unor acțiuni care ar produce un efect viciat asupra respectivului eveniment” [7, p.109; 8, p.8; 9, p.178; 10, p.220], ci, din contra, presupune sprijinirea, îndemnarea, stimularea, furnizarea de instrucțiuni, înșelarea, intimidarea, amenințarea, măgulirea; provocarea sentimentului de răzbunare, a invidiei etc.; determinarea pe altă cale ilegală a acestui participant [11, p.7-8].

Ad similibus, cel care cunoaște cu certitudine că există o înțelegere privind trucarea unui eveniment (sportiv) de pariat ar putea înștiința despre aceasta, prin intermediul sistemelor informatice sau al rețelelor de comunicații electronice, alte persoane cu scopul de a le determina să participe la pariul dat. Grație anonimatului, modului în care informația este propagată etc., o atare cale poate fi utilizată cu precădere. Aceasta mai ales în condițiile în care informația în cauză (înțelegerea privind trucarea unui eveniment de pariat) ar putea fi catalogată ca un „bun perisabil” [12, pct.47]. Astfel, o întârziere în răspândirea acestei informații riscă să o priveze de orice valoare și de orice interes. Or, după ce respectivul eveniment a luat sfârșit, ea nu mai este „actuală”.

Reprezentând o „comunicare” ținută în spațiul virtual (care la *prima facie* ar părea inocentă), o astfel de conduită trebuie privită inclusiv prin prisma dreptului la respectarea vieții private garantat de art.28 din Constituția Republicii Moldova [13] și de art.8 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (în continuare – CEDO) [14], care consacră dreptul la intimitate și oferă un grad minim de protecție împotriva arbitrariului. Or, recent, Marea Cameră a Curții Europene pentru Drepturile Omului (în continuare – CtEDO) a evidențiat în cauza *Bărbulescu versus România* că tipul de serviciu – mesagerie instantanee prin internet – este doar unul dintre formele de comunicare care permit persoanei să desfășoare o viață privată socială. În același timp, CtEDO a relevat că expedierea și primirea de comunicații este acoperită de noțiunea „corespondență” (se are în vedere în sensul art.8 CEDO – *n.a.*), chiar dacă acestea sunt trimise de pe computerul angajatorului [15, pct.74].

Din această perspectivă, discernem că mesajul expedit cu ajutorul sistemelor informatice sau al rețelelor de comunicații digitale unui participant la un eveniment sportiv, în vederea comiterii de către ultimul a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, poate fi văzut ca o intruziune în viața privată (a participantului la evenimentul în cauză). În paralel, în cazul infracțiunii de pariuri aranjate, diseminarea informației în mediul

⁷ Precizăm că, în contextul analizat, este evident că influențarea nu se poate concretiza în aplicarea violenței fizice al cărei grad de intensitate nu ar trebui să excedă violența sancționată de art.78 din Codul contravențional – vătămare neînsemnată sau ușoară a integrității corporale.

digital ce dă în vileag existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment (sportiv) de pariat ar putea fi uneori solicitată și așteptată de către participanții la evenimentul dat, însă alții – nu (trimise la întâmplare).

Pentru această din urmă ipoteză, prezintă relevanță statuările din speța *Muscio versus Italia* din 13 noiembrie 2007, care sunt aplicabile *mutatis mutandis* și în contextul art.242¹ și 242² CP RM. Astfel, în speța nominalizată CtEDO a apreciat că primirea corespondenței nedorite⁸ sau șocante poate fi analizată ca o ingerință în viața privată. Odată conectați la internet, utilizatorii sistemelor de schimb de scrisori electronice nu se bucură de o protecție efectivă a vieții lor private, expunându-se primirii de mesaje, imagini și informații adesea nesolicitate. În accepțiunea CtEDO, acest inconvenient poate fi redus prin instalarea de „filtre” informatice [16].

Sub acest aspect, este îndubitabil că o imixtiune în dreptul la viața privată în sensul examinat nu are cum să influențeze la determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunilor cuprinse la art.242¹ și 242² CP RM. O atare împrejurare ar putea fi valorificată la individualizarea pedepsei, precum și la repararea prejudiciului cauzat în urma comiterii infracțiunii.

Revenind la subiectul analizat, precizăm că informația referitoare la existența unui eveniment sportiv⁹ manipulat ar putea să ajungă pe site-uri (pagini web), bloguri, videobloguri, pagini de pe rețele de socializare etc.

Într-un studiu realizat sub auspiciile companiei „Sportradar”¹⁰ (publicat la 18 septembrie 2017) s-a estimat că există circa 11 pagini specializate pe rețeaua de socializare „Facebook” și, corespunzător, 4 – pe „Twitter”, pe care se plasează cu regularitate postări (mesaje, anunțuri) referitoare la existența înțelegerii privind trucarea unor evenimente sportive („100% sigure”) [17], postări care sunt distribuite rapid de diferiți utilizatori, invitând și încurajând astfel persoanele din diferite colțuri ale lumii să parieze pe respectivele evenimente.

În acest sens, de cele mai dese ori, mai întâi s-a arătat că pentru a determina persoanele să pună pariuri pe presupusul eveniment sportiv manipulat sunt etalate comentarii din numele persoanelor care au avut de câștigat din informațiile furnizate. De asemenea, sunt postate poze ale biletelor „jucate” online cu mize uriașe [18]. Adică, sunt oferite dovezi precum că informația referitoare la existența înțelegerii privind trucarea unor evenimente sportive de pariat este veridică.

Apoi, după ce plasa a fost întinsă, așa-numita „informație confidențială” este „vândută” contra sumei ce variază de la 50 la 100 de euro per meci. Este vorba despre așa-numitul procedeu „cârlig” („*The Hook*”). Cheia acestui procedeu constă în oferirea unor rezultate diferite unor grupuri de persoane distincte, asigurându-se în așa fel faptul că cel puțin un grup de persoane va obține rezultatul „corect” și va avea de câștigat de pe urma pariului. Prețul și informația suplimentară nefiind postată public, ci trimisă într-o conversație privată (bineînțeles, pe rețeaua de socializare), la cererea persoanei interesate.

În fine, se poate oferi uneori o garanție de returnare a banilor celor care au avut de pierdut la pariu. Posibil, această presupusă „garanție” este o „momeală” pentru a-i atrage pe acești indivizi într-un alt „cârlig”.

În această succesiune, se profilează logica întrebare: cine ar trebui tras la răspundere penală și în baza cărei norme?

În efortul de a căuta a răspuns la ea, pornim de la premisa în acord cu care subiectul infracțiunii de pariuri aranjate (persoana fizică responsabilă care, la momentul comiterii faptei, a atins vârsta de 16 ani sau persoana juridică, cu excepția autorității publice) are calitatea specială de persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat [19, p.4].

Așadar, fapta manifestată în publicarea în cyberspațiu într-un mediu privat (transmiterea unui e-mail etc.) sau public (afișarea pe un site sau pe o rețea de socializare¹¹, la care accesul nu este restricționat, etc.) a

⁸ În cazul *Muscio versus Italia*, reclamantul – președintele unei asociații de preoți catolici – a primit în cutia poștală electronică mesaje cu conținut pornografic, care i-au rănit convingerile morale. E-mail-urile primite de reclamant fuseseră trimise la întâmplare, la adrese existente pe rețeaua internet. Era imposibil de a identifica expeditorul, deoarece își ascunsese adresa electronică. În cererea sa, reclamantul s-a plâns și de faptul că nu a avut mijloace juridice pentru a se opune primirii acestor scrisori electronice. CtEDO a respins cererea ca fiind vădit nefondată, argumentând că nu a putut decide dacă statul ar fi trebuit să depună eforturi suplimentare pentru a se achita de eventualele obligații pozitive decurgând din art.8 CEDO. De altfel, operatorii de rețea informatică acționează în cadrul acordurilor cu autoritățile statale și sub supravegherea acestora din urmă. Din aceste motive, CtEDO a conchis că reclamantul ar fi putut introduce o acțiune civilă în daune interese, prin care ar fi putut cere repararea prejudiciului, chiar în imposibilitatea identificării expeditorului scrisorilor electronice litigioase.

⁹ Folosim singularul bazându-ne pe premisa, conform căreia folosirea unui cuvânt la singular presupune și pluralul acestuia, și viceversa.

¹⁰ La serviciile căreia, de altfel, apelează și Uniunea Asociațiilor Europene de Fotbal în contextul semnalării unor meciuri de fotbal manipulate [78].

¹¹ Apropos, accentuăm că profilul de pe o rețea de socializare, chiar dacă este accesibil doar unui grup restrâns de persoane, adică prietenilor, tot public este. Aceasta deoarece oricine dintre „prietenii” ar putea distribui informațiile postate de titularul paginii.

informației precum că un eveniment de pariat ar fi manipulat, cu scopul de a determina alte persoane să participe la pariul respectiv, de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, indiferent de faptul dacă în prealabil a primit o „contravaloare” sau nu, se circumscrie infracțiunii de pariuri aranjate. Or, în această situație are loc o informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat – reprezentând în plan juridic o modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzute de textul incriminator fixat la art.242² CP RM.

În acest făgaș, S.Brînza și V.Stati cu drept cuvânt au punctat că: „Informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat trebuie privită ca un exemplu de așa-numita „complicitate calificată”. Aceasta pentru că fapta celuia, care informează alte persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, se asimilează faptei autorului infracțiunii. În această ipoteză, nu este necesară referirea suplimentară la alin.(5) art.42 CP RM” [20, p.117].

Concomitent, informația despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, pe care făptuitorul o furnizează, îndeplinește rolul de mijloc de săvârșire a infracțiunii prevăzute la art.242² CP RM [21, p.2].

Cu acest prilej, trecem în revistă că, de curând, a devenit cunoscut publicului larg că [22]: *înfrângerea FC „Z.” cu 0-3 în fața FC „S.” din cadrul etapei a 21-a a Diviziei Naționale de Fotbal (meci disputat pe 1 martie 2017 – n.a.) a trezit suspiciuni conducerii clubului FC „Z.”. Potrivit vicepreședintelui clubului FC „Z.”, V.P., există bănuiele de trulare a meciului, acestea fiind alimentate de unele comentarii la adresa FC „Z.” pe rețelele de socializare. Zvonurile și suspiciunile au apărut imediat după ce casele de pariuri au luat-o razna chiar în ziua meciului dintre FC „S.” și FC „Z.”. În doar 24 de ore echipa FC „Z.” s-a transformat din favorită în outsider. Cu o zi înainte de meci, FC „S.” avea coeficientul 8 la 1 pentru victorie, iar cu o oră înainte de fluierul de start acesta a scăzut la 2 la 1, ceea ce înseamnă că s-a pariat masiv pe victoria FC „S.”. Altfel, pe o rețea de socializare din Rusia se anunța, cu o zi înaintea desfășurării meciului, că acest eveniment sportiv va fi „aranjat”. Acolo, de asemenea, se susținea că în cadrul etapei a 22-a a Diviziei Naționale de Fotbal și partida dintre FC „A.C.” și FC „D.-A.” ar fi trucată. A fost anunțat că FC „D.-A.” va învinge, lucru care s-a și întâmplat de fapt, și încă într-un mod neobișnuit. Scorul final a fost de 2:1, echipa FC „D.-A.” marcând golurile victoriei în primele minute de prelungire¹².*

Și de data aceasta suntem convingși că a avut loc o informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoștea cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment. Deci, este operabil art.242² CP RM.

Din identitate de rațiuni și consecvență, pledăm pentru aceeași soluție de calificare și în privința persoanei care a preluat din mediul digital (de pe un site, de pe o rețea de socializare etc.) un mesaj din care ar rezulta că există o înțelegere referitoare la trucarea unui eveniment de pariat, reflectând-o pe pagina sa de pe o rețea de socializare (specificând sursa corespunzătoare), fiind ghidată de scopul de a determina alte persoane să participe la pariul respectiv, insistând (de pildă, în comentarii) asupra faptului că ar fi vorba de un eveniment manipulat cu siguranță și invitând alte persoane să participe la pariul dat.

Per a contrario, considerăm că nu poate fi angajată răspunderea penală potrivit normei statuate la art.242² CP RM atunci când fapta se concretizează doar într-o o simplă redistribuire în cyberspațiu a unei postări ce conține informația cu pricina și fără a dori determinarea altor persoane să participe la pariul respectiv, acțiunea fiind săvârșită doar pentru a iniția o eventuală dezbateră publică a subiectului.

La fel, nu-și extinde raza de acțiune art.242² CP RM nici în situația în care din conținutul informației publicate în mediul virtual nu rezultă că autorul acesteia ar avea certitudinea despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat în discuție. De exemplu, se conțin formulări din care ar rezulta probabilități, ezitări sau doar că este vorba de un pronostic, care, prin definiție, este nesigur. Substratul logic al acestei teze rezidă în aceea că nu este prefigurată calitatea specială a subiectului infracțiunii de pariuri aranjate menționată mai sus. Cu toate acestea, nu este exclus ca mesajul să fie redactat într-o formă voalată

¹² Fiind un material jurnalistic – o știre, se impune precizarea potrivit căreia „adevărul jurnalistic”, care urmărește să informeze rapid opinia publică asupra unei chestiuni de interes general, se distinge de „adevărul judiciar” stabilit de instanțe și care urmărește să angajeze responsabilitatea autorilor faptelor interzise de lege. Totuși, după cum a reiterat CtEDO, presa, în exercitarea rolului său de „câine de pază”, are obligația să acționeze cu bună-credință, în sensul de a furniza informații exacte și demne de încredere, cu respectarea principiilor unui jurnalism responsabil [79, pct.50]. Întrucât buna-credință se prezumă până la proba contrarie, am ales să facem referință în acest studiu la respectiva știre.

(chiar codificată) și să fie pe înțelesul doar al unui cerc restrâns de persoane, nu însă și pe înțelesul celor îndrituiți cu aplicarea legii penale. Însă, pentru a disipa orice îndoială, este ineluctabilă o cantonare pe tărâm probatoriu pentru a stabili dincolo de orice dubiu rezonabil dacă a avut loc o informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, de către o persoană care știe cu certitudine despre existența unei atare înțelegeri.

Dacă însă pentru furnizarea informației, prin infrastructuri cibernetice¹³, despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat se solicită și, în consecință, se remit bunuri făptuitorului, deși în realitate acesta nu are certitudinea că evenimentul dat este unul manipulat, atunci cele săvârșite nu vor putea fi calificate potrivit art.242² CP RM. În astfel de cazuri, cele comise, într-un prim reflex, vor întruni elementele componente uneia dintre infracțiunile reunite sub denumirea marginală de „Escrocherie” prevăzute la art.190 CP RM sau, după caz, conform art.105 din Codul contravențional¹⁴ (în situația în care valoarea bunurilor nu depășește quantumul proporțiilor mici). Or, în ipoteza nominalizată anume prin înșelăciune sau abuz de încredere se dobândesc ilicit (se sustrag) bunurile altei persoane. Avansând pe această linie de gândire, precizăm că, în contextul săvârșirii sustragerii, făptuitorul ar putea susține că știe cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat, deși nu deține o asemenea informație. Adițional, această „susținere” trebuie să fie una credibilă, și nu absurdă sau imposibilă de a exista și a avea efect. În așa fel, rezultă că făptuitorul face uz de manopere frauduloase sau exploatează raporturile de încredere pentru a obține bunurile victimei. În consecință, sub imperiul înșelăciunii sau al abuzului de încredere bunul este scos din patrimoniul lezată și trecut în stăpânirea (definitivă) de fapt a făptuitorului, care este în măsură să efectueze orice fel de acte materiale cu bunul, manifestând *animus sibi habendi*.

Am spus „într-un prim reflex”, deoarece demersul nostru nu ar fi plenar, dacă nu am analiza în contextul dat și posibilitatea aplicării art.260⁶ „Frauda informatică” din Codul penal. Conținutul legislativ al acestui articol se rezumă la: introducerea, modificarea sau ștergerea datelor informatice, restricționarea accesului la aceste date ori împiedicarea în orice mod a funcționării unui sistem informatic, în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1350 la 1850 unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani (alin.(1)); aceleași acțiuni: a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală; b) care au cauzat daune în proporții deosebit de mari, se pedepsesc cu închisoare de la 4 la 9 ani (alin.(2)).

Din această perspectivă, urmează oare de reținut la calificare în contextul celor enunțate *supra* și art.260⁶ CP RM în cazul în care se atestă introducerea datelor informatice în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari¹⁵ sau deosebit de mari¹⁶? Sau urmează a fi reținute la calificare doar una dintre aceste norme (art.190 CP RM, fie art.260⁶ CP RM)?

Efectuând un minim exercițiu de lectură, observăm că în acest sens nu există unanimitate de opinii. Astfel, într-o accepțiune, se relevă că „frauda informatică nu poate fi asimilată escrocheriei, date fiind deosebirile de conținut existente între aceste două fapte infracționale. Deosebirea esențială dintre frauda informatică și

¹³ Avem în vedere infrastructuri de tehnologia informației, constând în sisteme informatice sau rețele de comunicații electronice.

¹⁴ La art.105 din Codul contravențional se stabilește răspunderea pentru sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului prin furt, însușire, delapidare, abuz de serviciu sau escrocherie.

În acord cu art.18 din Codul contravențional, se consideră de mici proporții valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală sau valoarea pagubei pricinuite care, la momentul săvârșirii contravenției, nu depășește 20% din quantumul salariului mediu lunar pe economie prognozat, aprobat de Guvern pentru anul în curs la data săvârșirii faptei.

În acest sens, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea quantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, nr.1233 din 09 noiembrie 2016 [80], s-a aprobat quantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, în mărime de 5300 lei, pentru utilizare în modul stabilit de legislație.

În consecință, raportând aceste prevederi normative la mecanismul de calcul al mărimii proporțiilor mici, se deduce că până la 1 ianuarie 2018 (dată de la care se va aplica un alt quantum al salariului mediu prognozat pe economie, aprobat de executiv), proporțiile mici nu vor depăși suma de 1060 lei.

¹⁵ Conform alin.(1) art.126 CP RM, se consideră proporții mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

¹⁶ Potrivit alin.(1) art.126 CP RM, se consideră proporții deosebit de mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

escrocherie poate fi făcută prin prisma obiectului material al infracțiunii. În cazul escrocheriei, obiectul material este reprezentat de bunurile mobile aflate în posesia persoanei, asupra cărora este fixat dreptul de proprietate, pe când în cazul fraudei informatice obiectul material îl formează beneficiile ce urmează să fie obținute de către persoană. (...) În cazul fraudei informaționale (*a se citi* fraudă informatică – *n.a.*), înșelăciunea poate fi realizată prin metode similare sau identice escrocheriei, însă făptuitorul nu urmărește depozitarea ilegală a victimei de un bun, ci obținerea unor beneficii ilegale, sub formă de profit nerealizat ce putea rezulta dintr-un anumit bun sau din afacerile practicate de antreprenor. Prin urmare, între fapta de fraudă informatică și escrocherie poate exista o legătură de tip escrocherie – cauzarea de pagube materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere” [23, p.21].

Dintr-un alt punct de vedere, „în raport cu infracțiunile prevăzute la art.190 și 196 CP RM, infracțiunea specificată la alin.(1) art.206⁶ CP RM se distinge prin recurgerea la mijloace informatice (e-mail, mesagerie instantă, pagină web etc.), aplicate într-un mediu informatic. Tocmai aceste mijloace speciale de săvârșire a infracțiunii au ca efect că alin.(1) art.260⁶ CP RM reprezintă o normă specială față de art.190 și 196 CP RM. În consecință, aplicarea alin.(1) art.260⁶ CP RM exclude reținerea la calificare a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.190 și 196 CP RM” [24, p.391].

La rândul nostru, ne atașăm celei de-a doua păreri. Nu putem accepta argumentul central al primului autor precum că deosebirea esențială dintre infracțiunile confruntate rezidă în obiectul material. Autorul tinde să facă o confuzie între obiectul juridic și scopul special al infracțiunilor de fraudă informatică. Or, prin excelență, infracțiunile prevăzute la art.260⁶ CP RM au obiect imaterial, pe care îl reprezintă datele informatice¹⁷. Totodată, considerăm că există convergență între infracțiunile confruntate și în planul scopului special al acestora. Or, în ambele situații persistă anticiparea în conștiința făptuitorului a stăpânirii sale definitive asupra bunurilor luate, când el va avea posibilitatea de a poseda, a folosi și a dispune de aceste bunuri ca și cum ele ar fi ale lui proprii. Astfel, deducem că în anumite ipoteze, trecute prin filtrul art.116 CP RM¹⁸, art.260⁶ CP RM se înfățișează ca o normă specială în raport cu art.190 și 196 CP RM. Adicional, se impune precizarea că fraudă informatică nu implică neapărat existența unei induceri în eroare a unei persoane sau abuzarea de încrederea acesteia. Deci, anume în cazul în care făptuitorul exercită o influențare psihică asupra conștiinței și voinței victimei făcând uz de mijloace informatice, aplicate într-un mediu virtual, care conduce la cedarea (cvasibenevolă) a bunurilor sale făptuitorului (spre exemplu, prin transferarea unei sume de bani pe un cont de card), presupunând în mod eronat că ultimul este îndrituit a le lua, în rezultat victimei fiindu-i cauzate daune în proporții mari sau deosebit de mari, se va aplica doar art.260⁶ CP RM. Soluția se întemeiază pe regula de calificare *lex specialis derogat generali* consacrată la alin.(2) art.116 CP RM. Dacă însă fapta nu va atinge pragul acestor daune, răspunderea se va aplica potrivit art.190 CP RM, cu excepția variantelor-tip consemnate la alin.(4) și (5) ale aceluiași articol, sau, după caz, potrivit art.105 din Codul contravențional.

În același timp, reținerea unui concurs de infracțiuni între art.190 CP RM (sau, după caz, art.105 din Codul contravențional) și art.260⁶ CP RM, aplicând adagiul *tot delicta quod leges lesae*, este cel puțin inechitabilă, dacă nu chiar *in contra legem*, având în vedere că este incompatibilă cu principiul neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă. Or, dispoziția prevăzută la art.260⁶ CP RM apără relațiile sociale cu privire la integritatea patrimoniului unei persoane, atunci când prezența respectivei persoane în spațiul cibernetic se cuantifică într-un volum de date stocate într-un sistem informatic sau vehiculate într-o rețea.

Așadar, înclinăm a crede că făptuitorii care recurg la procedeul „cârligul” (descriș *supra*) urmează a fi trași la răspundere conform art.260⁶ CP RM în cazul în care se atestă introducerea datelor informatice în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari sau deosebit de mari. În caz contrar, dacă quantumul daunelor cauzate victimei nu va depăși 20 sau 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei, atunci va deveni operabil art.190 CP RM, desigur, în afară de variantele-tip specificate la alin.(4) și (5) ale aceluiași articol sau, după caz, potrivit art.105 din Codul contravențional. Este puțin probabil ca acei care cunosc cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment

¹⁷ Reieșind din art.2 al Legii privind prevenirea și combaterea criminalității informatice, nr.20 din 3 februarie 2009, date informatice constituie orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic, inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic.

¹⁸ Conform alin.(1) art.116 CP RM, normă generală se consideră norma penală care prevede două sau mai multe fapte prejudiciabile, iar normă specială – norma penală care prevede numai cazurile particulare ale acestor fapte.

de pariat să disemineze această informație la prețuri derizorii (în comparație cu eventualele câștiguri obținute în urma parierii). Mai mult, la ce bun făptuitorul oferă contra plată informații diferite în privința aceluiași eveniment sportiv (chipurile, manipulat) unor grupuri de persoane distincte? Răspunsul este chiar la suprafață: pentru ca măcar cineva să tragă foloase de pe urma pariului. Se pare că cei care operează astfel fac doar pronosticuri. De aici decurge și constatarea: eventualele câștiguri se datorează unui prognostic adevărat. Iar prin așa-numita „garanție” de returnare a banilor pierduți la pariu se urmărește atragerea mai multor persoane și, până la urmă, înșelarea sau abuzarea de încrederea acestora și sustragerea bunurilor. De altfel, nu este exclus ca în spatele acestor „pagini specializate” pe rețelele de socializare să se afle însuși organizatorul pariului (casele de pariuri private care sunt în continuă goană după clienți și profit) sau persoane afiliate acestuia. Asumția este nutrită de însuși specificul pariurilor. Or, aceste jocuri de noroc nu pot să funcționeze și să se mențină decât dacă cei care pun mize, în marea lor majoritate, pierd mai mult decât câștigă. Chiar principiul acestei activități al cărei interes lucrativ se bazează pe forța de atracție a visului este acela de a-i sărăci pe cei care se dedau la aceasta, ademenindu-i cu iluzia unei eventuale îmbogățiri.

Pe lângă aceasta, cel care va utiliza informația referitoare la pretinsa existență a unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat (*id est*: victima infracțiunii de fraudă informatică sau, după caz, a escrocheriei ori a contravenției prevăzute la art.105 din Codul contravențional), prin aducerea la cunoștința altor persoane despre aceasta, cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv sau, așa cum se întâmplă, de regulă, prin plasarea online a unor mize, trebuie tras la răspundere penală pentru tentativă la infracțiunea de pariuri aranjate. O astfel de soluție se impune în virtutea principiului incriminării subiective. Or, la epoca faptei, persoana nu-și dă seama că a fost înșelată sau că s-a abuzat de încrederea sa; din contra, având falsă percepție că știe cu siguranță despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat, săvârșește infracțiunea prevăzută la art.242² CP RM.

În continuare, semnalăm că atât în contextul săvârșirii infracțiunii de manipulare a unui eveniment, cât și a celei de pariuri aranjate (atunci când se concretizează în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluși eveniment), făptuitorul, animat de anumiți factori conjuncturali, ar putea invoca argumentul că doar și-a expus opinia cu ajutorul tehnologiilor informaționale, exercitându-și în acest sens dreptul la libera exprimare (consacrat, între altele, în art.32 din Constituția Republicii Moldova și în art.10 CEDO) în mediul virtual și, în consecință, fapta neputându-se repercuta în câmpul dreptului penal.

Pentru dezlegarea juridică a acestei dileme, consemnăm că posibilitatea persoanelor de a-și formula opinia pe internet constituie un instrument fără precedent în exercitarea libertății de exprimare [25; 26; 27; 28, p.15]. Dar, este îndeobște admis că dreptul la libera exprimare trebuie să se încadreze în anumite limite, deoarece nu face parte din categoria drepturilor absolute, a căror restrângere se exclude. În context, s-a decis că discursul incompatibil cu valorile proclamate și garantate de CEDO nu este protejat de art.10 [29, pct.136] al acestui act internațional¹⁹. Concluzia este valabilă prin extrapolare și în contextul Constituției Republicii Moldova. Astfel, este axiomatic că atât Legea Fundamentală a țării noastre, cât și CEDO nu interzic exprimarea ideilor sau opiniilor, însă doar în măsura în care nu sunt lezate de o manieră disproporționată anumite valori și relații sociale²⁰.

Așa stând lucrurile, considerăm că mesajele plasate în spațiul digital privitoare la încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, precum și informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind

¹⁹ În opinia CtEDO, exemple de acest fel de discurs, despre care persoana ar fi trebuit să știe, includ afirmațiile prin care se neagă Holocaustul, se justifică politica pro-nazistă, se asociază toți musulmanii unei fapte grave de terorism ori se consideră că evreii sunt sursa răului în Rusia [81, pct.136].

²⁰ Printr-un *obiter dictum*, instanțele din Marea Britanie au decis că pârătul (*Modi*) trebuie să achite reclamantului (*Cairns*) suma de 90000 de lire sterline pentru defăimare. Aceasta întrucât primul a scris într-o postare pe pagina sa oficială de pe o rețea de socializare precum că ultimul a fost exclus din „Indian Premier League” din cauza implicării sale în aranjarea unor meciuri de cricket, acuzându-l așadar de manipularea unor evenimente sportive, ceea ce însă nu corespundea realității. Mai precis, s-a stabilit că pârătul nu a prezentat dovezi care să ateste că reclamantul ar fi fost implicat în aranjarea meciurilor sau cel puțin dacă la data faptelor au existat motive serioase de a crede astfel [81].

trucarea aceluși eveniment, reprezintă un comportament subversiv ce transgresează exercitarea dreptului la libera exprimare, pășind în sfera dreptului penal. *Ab absurdo*, este de neconceput ca exercitarea dreptului la libera exprimare (în marja admisă de lege) în cyberspațiu să constituie în același timp un ilicit penal. Din moment ce fapta se pliază unei norme penale nu mai putem vorbi despre realizarea dreptului la libera exprimare într-un cadru permis de lege. Altminteri, ar deveni golit de conținut dezideratul care spune că „dreptul unui individ se termină acolo unde începe dreptul altuia”. Astfel, balanța înclină pregnant spre art.242¹ și 242² CP RM.

Într-o altă ordine de idei, este nevoie de a distinge infracțiunea consemnată la art.242² CP RM de fapta de a prezenta și difuza în cyberspațiu publicitate privind pariurile. La acest capitol este ilustrativ următorul caz din practica judiciară: *în fapt, instanța de judecată a constatat că la 10 decembrie 2015 pe pagina web www.p.md se difuza un material publicitar video despre pariurile sportive cu următorul titlu: „A.M. – campion la pariuri. Învață să câștigi garantat și tu!!!”. Potrivit contractului de prestări servicii de publicitate din 7 decembrie 2015, materialul publicitar menționat a fost prezentat spre difuzare de (furnizorul) SRL „I.C.” [39, pct.21].*

În general, cerințele față de publicitate sunt reglementate de art.8-23 din Legea cu privire la publicitate, nr.1227 din 27 iunie 1997 [31]. Trecând la particular, în concordanță cu alin.(8) art.19 din legea prenotată, în redacția de până la intrarea în vigoare (la 6 ianuarie 2017) a amendamentelor operate prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292 din 16 decembrie 2016 [32], „este interzisă publicitatea activității de întreprinzător legate de întreținerea cazinourilor, sălilor cu automate de joc, pariurilor (sublinierea aparține – *n.a.*) și de câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la acestea”. În ipoteza sfidării acestei prohibiții legislative intervine mijlocul represiv statuat la art.364 „Încălcarea legislației cu privire la publicitate” din Codul contravențional²¹. La caz, contrar normei citate mai sus, SRL „I.C.” a prezentat spre difuzare un material publicitar (reclamă) referitor la pariuri și câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la acestea. După această admonițiune, în drept, fapta SRL „I.C.” la data săvârșirii acesteia²² se preta potrivit normei contravenționale prevăzute la alin.(6) art.364 din Codul contravențional, după următoarele semne calificative: prezentarea publicității ce contravine legii de către agenții de publicitate. Totodată, în temeiul alin.(6) art.364 din Codul contravențional, era susceptibilă de a fi sancționată și fapta de difuzare a publicității antereferte. De aceea, dând eficiență regulii *ubi eadem est ratio, ibi eadem solutio esse debet* (unde se aplică același raționament, trebuie să se aplice aceeași soluție), apreciem că în condițiile speței era necesară tragerea la răspundere contravențională (în baza normei enunțate) și a persoanei care a difuzat materialul publicitar în cauză.

Între timp, prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292 din 16 decembrie 2016, alin.(8) art.19 din Legea cu privire la publicitate, nr.1227 din 27 iunie 1997, a căpătat următorul cuprins: „Este interzisă publicitatea activității de întreținere a cazinourilor, sălilor cu automate de joc și a câștigurilor bănești obținute în rezultatul participării la acestea”.

Prin suprapunere, observăm că, de fapt, din redacția anterioară a normei precitate a fost exclus doar cuvântul „pariurilor”. În subsecvent, această excludere a atras după sine o modificare corespunzătoare a sferei de incidență a normei prevăzute la alin.(6) art.364 din Codul contravențional. Mai precis, *de lege lata*, nu mai constituie contravenție prezentarea și difuzarea publicității (inclusiv în mediul digital) privind pariurile și câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la acestea. Din actele preparatorii ce au stat la baza adoptării legii prenotate aflăm că au fost înaintate obiecții²³ și s-a propus renunțarea la amendamentul nominalizat [33; 34]. Oricum, acestea nu au fost auzite.

²¹ Conform alin.(6) art.364 din Codul contravențional, prezentarea, producerea ori difuzarea publicității neonestă, neautentice, amorală, sexiste sau a oricărei alte publicități ce contravine legii de către agenții de publicitate se sancționează cu amendă de la 18 la 90 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 120 la 240 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 240 la 300 de unități convenționale aplicată persoanei juridice.

²² Spunem „la data săvârșirii acesteia”, fiindcă, așa cum vom arăta *infra*, potrivit actualului cadru legislativ, prezentarea și difuzarea publicității (în mediul digital) privind pariurile și câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la acestea nu mai constituie o contravenție.

²³ De exemplu, în Raportul de expertiză anticorupție la proiectul de lege ce a stat la baza adoptării Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292 din 16 decembrie 2016, Centrul Național Anticorupție a subliniat, printre altele, că „afirmația expusă în Nota informativă [82] (ce însoțea proiectul de lege menționat – *n.a.*) precum că „va minimiza influența negativă a jocurilor de noroc în societate” riscă să devină declarativă în condițiile în care persoanele (...) vor fi atrase la jocurile de pariuri prin campanii publicitare”[83].

Dincolo de această concretizare, remarcăm că Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292 din 16 decembrie 2016, a fost adoptată în vederea ajustării cadrului legal pertinent la dispozițiile Legii cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc, nr.291 din 16 decembrie 2016 [35]. Acest din urmă act legislativ (spre deosebire de predecesorul său – Legea cu privire la jocurile de noroc, nr.285 din 18 februarie 1999 [36]) prevede la alin.(1) și (3) art.3 că organizarea și desfășurarea activității în domeniul jocurilor de noroc pe teritoriul Republicii Moldova, cu excepția întreținerii cazinourilor, constituie monopol de stat (sublinierea ne aparține – *n.a.*) și au loc în condițiile acestei legi. Gestionarea activității în domeniul jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat este realizată de către stat prin intermediul Loteriei Naționale a Moldovei (agent economic cu cotă integrală de stat – *n.a.*).

Într-o atare ambianță ideatică apare și fireasca întrebare: de ce atâta timp cât organizarea și desfășurarea pariurilor nu constituia un domeniu monopolizat de stat era interzisă publicitatea activității de întreprinzător legate de întreținerea pariurilor și de câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la acestea, iar după o asemenea rocadă – nu și, în consecință, o astfel de conduită nu mai constituie un ilicit contravențional? Posibil, se preconizează difuzarea publicității, inclusiv în mediul digital, despre organizarea și desfășurarea pariurilor de către Societatea pe Acțiuni „Loteria Națională a Moldovei” pentru a atrage cât mai multe persoane să pună pariuri²⁴ și, în cele din urmă, pentru a maximiza veniturile la bugetul de stat.

Generalizând cele creionate mai sus, concluzionăm că fapta concretizată în prezentarea și difuzarea publicității (în spațiul digital) privind pariurile și câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la acestea nu se intersectează cu elementele componenței infracțiunii consemnate la art.242² CP RM, acestea având individualitate separată.

După această digresiune absolut necesară, în ceea ce privește parierea pe un eveniment sportiv, săvârșită în cyberspațiu de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului (*id est*: cea de-a doua modalitate normativă a faptei prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la art.242² CP RM), reținem, cu titlu preliminar, că Intertops a fost prima societate care a oferit pariuri online, deschizând ușile lor virtuale pentru pariarii din sport în anul 1996, cu un birou în St. John's, de pe insula Antigua, localitate în care posedă o licență de jocuri de noroc online [37, p.178]. De atunci numărul de site-uri ce oferă în mod legal²⁵ posibilitatea punerii de pariuri a ajuns până la 363 în anul 2013 [38, p.18], iar în anul 2016 – la 336 [39, p.184] (constituind o diminuare cu 7,43% în comparație cu anul 2013).

În același timp, piața jocurilor de noroc online (reglementată) este sectorul cu cea mai rapidă creștere a pieței globale a jocurilor de noroc, care a înregistrat în anul 2012 venituri anuale de 38,32 miliarde de dolari SUA; în anul 2013 – 40 miliarde de dolari SUA (reprezentând o creștere de 4,4% față de anul 2012) și se estimează că va atinge cifra de 50 miliarde de dolari SUA în anul 2017 [40] (cu 20% mai mult decât în anul 2013); 51,96 miliarde de dolari SUA în anul 2018 (reprezentând o creștere cu 3,92% în comparație cu anul 2017) și 59,79 miliarde de dolari SUA în anul 2020 [41] (constituind o sporire cu 15% spre deosebire de anul 2018). În acest tablou, pariurile sportive online au reprezentat aproape 50% din totalul pieței mondiale de jocuri de noroc online pentru anul 2013, echivalentul a aproximativ 19,3 miliarde de dolari SUA [42].

În perimetrul reglementării jocurilor de noroc online nu există o concepție unitară²⁶, fapt recunoscut și de structurile endogene ale Uniunii Europene, care depun eforturi în acest sens [43-45]. Este un aspect sensibil

²⁴ Ca atare, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (în continuare – CJUE) a admis în jurisprudența sa că un stat membru (se are în vedere al Uniunii Europene – *n.a.*), pentru a atrage jucătorii care practică jocuri interzise către activități autorizate, este îndreptățit să le propună o alternativă fiabilă, dar în același timp atractivă, ceea ce poate implica în sine oferirea unei game extinse de jocuri, publicitate de o anumită anvergură și recurgerea la noi tehnici de distribuție [84].

Cu toate acestea, CJUE a nuanțat că publicitatea efectuată de deținătorul unui monopol public trebuie să fie măsurată și limitată strict la ceea ce este necesar pentru canalizarea consumatorilor către rețele controlate de jocuri. Această publicitate nu poate viza încurajarea predilectiei naturale a consumatorilor pentru jocurile de noroc prin stimularea participării lor active la acestea, de exemplu prin prezentarea jocurilor de noroc ca fiind o activitate banală sau prin creșterea atractivității jocurilor de noroc cu ajutorul promovării unor mesaje publicitare care promit câștiguri majore. În special, ar trebui să se facă distincție între strategiile deținătorului unui monopol, menite exclusiv să informeze potențialii clienți despre existența unor produse și să asigure accesul normal la jocurile de noroc prin canalizarea jucătorilor în circuite controlate, și strategiile care invită și încurajează participarea activă la astfel de jocuri [85].

²⁵ Spunem „în mod legal”, deoarece, așa cum au demonstrat S.Brînză și V.Stati, dispoziția art.242² CP RM presupune ipoteza desfășurării în condiții de legalitate a activității de organizare a pariurilor, privită ca una dintre formele activității de întreprinzător. Or, desfășurarea ilegală a activității de organizare a pariurilor va atrage răspunderea, după caz, potrivit art.241 CP RM sau art.263 din Codul contravențional [86].

²⁶ Cu toate acestea, în doctrină s-a exprimat părerea că este necesar de a fi adoptat un act normativ cu vocație internațională în domeniul jocurilor de noroc online [87]. Un astfel de instrument ar putea fi util pentru a pune punct la o serie de controverse.

în care persistă divergențe considerabile de ordin moral, religios și cultural între state. În absența unei armonizării, statele dispun de o marjă largă de apreciere pentru a-și reglementa și controla piețele de jocuri de noroc online în funcție de propria scară de valori și necesități.

Astfel, în timp ce unele state au interzis în totalitate și necondiționat desfășurarea și organizarea jocurilor de noroc (din care fac parte și pariurile) în mediul virtual (cum ar fi Statele Unite ale Americii [46], China, Indonezia, Malaysia, Singapore, Brazilia, Africa de Sud), altele – au monopolizat²⁷ domeniul în cauză (de pildă, Austria, Cipru, Finlanda, Franța, Germania [47, p.417-423], Grecia, Italia, Lituania, Norvegia, Polonia), fie au instituit condiții riguroase de reglementare (de exemplu, Argentina, Belgia, Bulgaria, Venezuela) sau au liberalizat segmentul dat, fiind o piață deschisă (cum ar fi Marea Britanie, Spania), unele din ele ajungând să fie chiar gazde pentru un număr impunător de operatori externi (cu titlu exemplificativ: Gibraltar, Insula Man, Malta, Costa Rica) [48, p.22-23; 49, p.6].

Din această perspectivă, țara noastră a ales să se ralieze (relativ recent) statelor care au monopolizat domeniul pariurilor, inclusiv cele desfășurate în mediul digital.

Saga reglementărilor legislative în Republica Moldova privind organizarea și desfășurarea pariurilor online a început prin adoptarea de către Parlament a Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.324 din 23 decembrie 2013 (în vigoare din 1 ianuarie 2014) [50], prin care, *inter alia*, Legea cu privire la jocurile de noroc, nr.285 din 18 februarie 1999 (abrogată), a fost suplinită cu Titlul IV¹ „Jocurile de noroc organizate prin intermediul sistemelor de comunicații”.

Printr-un efect de oglindă, dispozițiile normative ale Titlului menționat și-au găsit reflectare în noua lege în materia dată – Legea cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc, nr.291 din 16 decembrie 2016, cu nuanțarea că jocurile de noroc organizate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice constituie monopol de stat și se desfășoară numai de către agentul economic cu capital de stat, împuternicit să desfășoare jocuri de noroc ce constituie monopol de stat, precum și că pariurile pot fi puse doar în privința evenimentelor sportive²⁸.

În acord cu alin.(2)-(4) art.47 din legea prenotată, prin intermediul rețelelor de comunicații electronice poate fi desfășurat orice joc de noroc dacă sunt respectate prevederile acestei legi și regulile aprobate de Ministerul Finanțelor, care poate elabora cerințe specifice de desfășurare a jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice. Desfășurarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, precum și importul acestora, de către persoane neautorizate sunt interzise.

De asemenea, în corespundere cu alin.(5) al aceluiași articol, echipamentul și programele informatice utilizate la organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice trebuie să se afle în mod obligatoriu pe teritoriul Republicii Moldova. Pagina web trebuie să dețină domeniu pe teritoriul Republicii Moldova. Sistemul de control (serverul) al organizatorului jocului de noroc la fel trebuie să fie amplasat pe teritoriul Republicii Moldova.

Cerințele specifice pentru desfășurarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice sunt enumerate la art.49 din legea enunțată. Acestea sunt: a) să asigure conectarea permanentă, în timp real, cu platformele de joc utilizate, prin conexiuni securizate; b) să dispună de o platformă de joc accesibilă jucătorilor prin intermediul mijloacelor de comunicare la distanță, care să asigure corectitudinea, integritatea, siguranța, transparența și confidențialitatea activităților și funcțiilor exercitate; c) să arhiveze toate tranzacțiile financiare efectuate între organizatorul de jocuri de noroc și jucător în ambele sensuri și să păstreze bazele de date respective pe o perioadă de 5 ani; d) să-și onoreze în termen obligațiile de plată către bugetul de stat.

²⁷ Comisia Europeană a observat că monopolurile au fost deseori autorizate să dezvolte activități online, iar unele state membre (se are în vedere ale Uniunii Europene – *n.a.*) cu regimuri de monopol au optat progresiv pentru o deschidere a pieței lor de jocuri de noroc și pariuri online [88].

²⁸ Concluzia că pariurile pot fi puse doar în privința competițiilor sportive se desprinde din analiza coroborată a unor dispoziții ale Legii cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc, nr.291 din 16 decembrie 2016: „Este considerată activitate în domeniul jocurilor de noroc: [...] d) organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive (sublinierea ne aparține – *n.a.*)” (alin.(1) art.6); „Jocurile de noroc ce nu corespund cerințelor prezentei legi sunt interzise [...]” (alin.(4) art.6); „Prin intermediul rețelelor de comunicații electronice poate fi desfășurat orice joc de noroc dacă sunt respectate prevederile prezentei legi și regulile aprobate de Ministerul Finanțelor” (alin.(2) art.47); „Încălări ale prezentei legi se consideră: a) organizarea și desfășurarea jocului de noroc interzis [...]” (alin.(2) art.54). Respectiv, raza de acțiune a art.242² CP RM s-a îngustat doar la domeniul evenimentelor sportive de pariat. În contrast, în conformitate cu art.42 din Legea cu privire la jocurile de noroc, nr.285 din 18 februarie 1999 (abrogată), „pentru desfășurarea pariurilor nemijlocit la competiții sportive și la alte competiții și acțiuni (sublinierea ne aparține – *n.a.*), este necesar acordul organizatorilor competițiilor și acțiunilor de a folosi rezultatele lor”. Așadar, evenimentele de pariat puteau avea sau nu un caracter sportiv [89].

Nu în ultimul rând, art.50 din aceeași lege stabilește condițiile pentru participarea la jocurile de noroc desfășurate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice. Astfel, jucătorul trebuie să fie înregistrat la organizatorul acestor jocuri de noroc, care îi atribuie un cont de joc²⁹. Organizatorul jocurilor de noroc creează un singur cont de joc pentru un jucător înregistrat. În vederea înregistrării, jucătorul furnizează cel puțin următoarele informații cu caracter personal: numele, prenumele, data nașterii, numărul de identificare de stat, adresa de e-mail valabilă, numărul și seria documentului legal de identificare și datele unui cont bancar personal prin intermediul căruia se vor efectua transferurile în/din contul de joc ce va fi deschis la organizatorul jocurilor de noroc respective. Plățile, transferurile ori retragerile de bani în/din contul de joc al jucătorului la jocurile de noroc organizate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice se fac prin intermediul unui cont bancar deschis în țările ce nu fac parte din Lista jurisdicțiilor ce nu implementează standardele internaționale de transparență, stabilită prin actele normative ale Băncii Naționale a Moldovei, inclusiv prin intermediul cardurilor bancare de credit și/sau debit.

După această succintă incursiune normativă, opinăm că s-ar putea da preferință parierii în cyberspațiu din mai multe motive: 1) lipsa contactului direct dintre participantul la evenimentul de pariat și operatorul unor astfel de jocuri de noroc; 2) posibilitatea de a paria nonstop din orice colț al lumii [51, p.54]; 3) oferta mai bogată; 4) oferirea suportului tehnic la orice oră; 5) flexibilitate înaltă (fiind posibilă editarea pariului, anularea acestuia etc.); 6) transmiterea „live” a principalelor evenimente sportive; 7) posibilitatea de a paria „live” și în timp real (chiar și în timpul meciului pe anumite aspecte, cum ar fi numărul de cartonașe galbene sau roșii) etc.

Cu toate acestea, în Rezoluția Parlamentului European din 15 noiembrie 2011 referitoare la jocurile de noroc online în piața internă (2011/2084(INI)) se arată că „odată cu dezvoltarea sectorului pariurilor sportive online s-a înregistrat un număr mai mare de riscuri³⁰ de fraudă în cadrul competițiilor sportive, chiar dacă acesta nu este un fenomen nou, ceea ce reprezintă o amenințare pentru integritatea vieții sportive” [52].

Din acest unghi, într-o speță s-a stabilit că: *atât factorii de decizie ai cluburilor de fotbal FC „D.”, FC „Z.” FC „S.G.” și FC „C.”, cât și fotbaliștii acestora au organizat parierea pe scorul meciurilor de fotbal din Divizia națională la diferite case de pariuri din străinătate („B.I.E.”, „A.G.”, „B.E.” etc.). Ulterior, unii conducători de cluburi au exercitat presiuni și au impus fotbaliștii ca aceștia să depună eforturi întru obținerea unui anumit scor în anumite jocuri, care poartă un caracter „trucată”. Pariurile au fost plasate în regim online, iar câștigurile au fost încasate nominal prin intermediul companiilor de pariuri „M.” Ltd și „F.” Ltd [53].*

Se poate lesne observa că, în acest caz, după *modus operandi*, doar infracțiunea de pariuri aranjate a fost comisă în cyberspațiu, nu însă și cea de manipulare a unui eveniment. Totuși, o asemenea împrejurare nu influențează la calificarea faptei. Astfel, considerăm că, *de lege lata*, algoritmul de calificare este următorul: alin.(2) art.242¹ și alin.(1) art.242² CP RM.

În alt registru, raționând prin prisma unei spețe din practica judiciară a Curții de Casație a Franței [54], ne întrebăm dacă ar exista cumva o provocare la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM în ipoteza în care cei ce au misiunea de a lupta contra fenomenului infracțional ar crea și exploata un site de pariuri (în scopul de a identifica făptuitorii), pe care ar putea fi publicate informații referitoare la eventualele evenimente sportive de pariat care ar fi manipulate și ar exista facultatea de a plasa pariuri pe aceste evenimente?

Pe această filieră, cu referire la crearea și exploatarea unui site pornografic, instanța supremă franceză a răspuns în sens afirmativ, argumentând: *primo* – faptul că autoritățile s-au folosit de un site unde accesul este liber și gratuit reprezintă un fapt caracteristic provocării polițienești; *secundo* – oferirea pe respectivul site oricărei persoane a posibilității de a accesa ori de a primi liber și sub protecția anonimatului imagini interzise

²⁹ Rațiunea atribuirii unui cont de joc rezidă, printre altele, în monitorizarea pariurilor plasate. În acest sens, într-o speță examinată de Federația Engleză de Fotbal s-a decis că J.B. trebuie să achite o amendă în mărime de 30.000 de lire sterline și să fie suspendat pe o perioadă de 18 luni de la orice activități fotbalistice [90]. Însă, la 25 iulie 2017 suspendarea a fost redusă până la 12 luni (urmând să expire la 1 iunie 2018) [91]. Pentru a se hotărî astfel, s-a constatat că în perioada 2005-2016 J.B. a plasat 1260 de pariuri online (miza totală a acestor pariuri fiind de 205.172,79 lire sterline, ridicând în total câștiguri de 88.196,72 lire sterline) de pe contul său de joc pe meciuri de fotbal, dintre care 42 pariuri au fost puse pe evenimentele sportive ce vizau echipele de fotbal pentru care juca (15 pariuri pentru victoria echipei sale, 15 – pentru ca echipa sa să piardă, iar 12 – pentru o remiză sau alt rezultat). În acest caz, s-a conchis că nu există niciun indiciu care să sugereze că meciurile pe care s-a pariat ar fi fost manipulate. Totuși, s-a apreciat că a fost sfidată regula, conform căreia se interzice sportivilor să participe direct sau indirect la pariuri. De altfel, în Marea Britanie această interdicție a fost extinsă în cazul sportivilor asupra tuturor evenimentelor sportive, indiferent de faptul dacă acesta ia parte sau nu la respectivul eveniment.

³⁰ În același sens, CJUE a punctat că din cauza lipsei contactului direct dintre consumator și operator, jocurile de noroc accesibile prin internet prezintă riscuri de natură diferită și de o importanță sporită în raport cu piețele tradiționale ale unor asemenea jocuri în ceea ce privește eventualele fraude săvârșite de operatori împotriva consumatorilor [92, pct.70].

reprezintă o incitare la adresa oricărui internaut de a săvârși o infracțiune și *tertio* – nu există nicio suspiciune legală prealabilă de infraționalitate cu privire la internauții care se conectau la site-ul în discuție [55].

Este oare plauzibilă această denotație? În context, pentru ca provocarea să lipsească, este necesar ca intenția infracțională să-i aparțină în exclusivitate persoanei care a săvârșit fapta penală. Această condiție este conectată în mod inerent cu alta, și anume: autoritățile statului urmează să manifeste un comportament pasiv – „să monitorizeze comportamentul făptuitorului, nu însă să influențeze decizia celui din urmă în direcția realizării intenției infracționale” [56, p.31].

Plecând de la aceste premise, se pare că cei care au pus pe „tejghea” o întreagă platformă ce putea da naștere unei activități infracționale, în sensul art.242¹ și 242² CP RM, nu pot fi considerați, fără anumite pregetări, ca având un veritabil rol pasiv în identificarea și prinderea făptuitorului. Totuși, chiar și așa, limita nu a fost depășită. Afirmatia își găsește reazem în doctrina juridică. *In concreto*, s-a postulat că „atunci când organele statale creează doar condițiile favorabile săvârșirii unei fapte concepute de autorul ei, nu putem discuta despre provocare. În schimb, atunci când se acționează în vederea însuflării hotărârii infracționale unei persoane, care altfel nu ar fi săvârșit o astfel de faptă, instigarea își face simțită prezența” [57], opinie la care achiesăm și noi.

Așadar, deducem că în contextul examinat fondarea unui site reprezintă crearea mediului propice de săvârșire a infracțiunii și nu este echipolentă cu o acțiune propriu-zisă de instigare. De fapt, prin aceasta se dorește colectarea de date temeinice în ceea ce privește posibilitățile făptuitorului (în contextul măsurilor speciale de investigație). Crearea unui site nu este susceptibilă *de plano* de a genera sub aspect intelectual luarea deciziei de a comite infracțiunea. Aceasta pentru că făptuitorul nu este îndemnat să acceseze site-ul și să informeze alte persoane despre faptul că știe cu certitudine că unele evenimente sportive ar fi truate sau să utilizeze asemenea informații prin punerea unui pariu, el fiind cel care a căutat un astfel de site și a intrat de bunăvoie pe acesta. În așa fel, rezoluția infracțională a autorului de a comite faptele prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM prinde contur fără rugăminți insistente, promisiuni false, solicitări repetate bazate pe simpatii personale, amenințări etc. din partea celor înzestrați cu atributul de a lupta contra criminalității.

Față de cele ce preced, conchidem că prin crearea și exploatarea (de către organul de urmărire penală) a unui site de pariuri în scopul de a identifica posibilitățile făptuitorului, *per se*, nu putem vorbi despre o provocare la săvârșirea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

Sub un alt aspect, se pot ivi controverse și cu ocazia stabilirii momentului de consumare a infracțiunilor statuate la art.242¹ și 242² CP RM. Sintetic spus, infracțiunile supuse cercetării sunt formale. Ele se consideră consumate din momentul comiterii uneia dintre acțiunile enumerate la art.242¹ și 242² CP RM. Până aici totul este clar. Dar, lucrurile se complică în cazul săvârșirii infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în cyberspațiu. Pentru a fi mai expliciti: când urmează să fie considerată întregită infracțiunea prevăzută la art.242¹ CP RM, atunci când făptuitorul a optat pentru transmiterea de pe un dispozitiv conectat la rețeaua internet a unui mesaj ce presupune încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană? De asemenea, aceeași problemă se pune și în cazul infracțiunii prevăzute la art.242² CP RM, când cel care știe cu certitudine că există o înțelegere privind trucarea unui eveniment (sportiv) de pariat înștiințează despre aceasta, prin intermediul sistemelor informatice sau al rețelelor de comunicații electronice, alte persoane cu scopul de a le determina să participe la pariul dat. Altfel spus, se vor consuma infracțiunile de manipulare a unui eveniment și pariuri aranjate din momentul expedierii informației nominalizate, recepționării sau luării de cunoștință de conținutul acesteia?

În viziunea noastră, elementele constitutive ale infracțiunilor cercetate vor fi întrunite în situația în care mesajul ilicit a fost recepționat și, corespunzător, s-a luat cunoștință de conținutul acestuia. De regulă, între aceste momente există o relativă concomitență. Însă, anume luarea de cunoștință este punctul marcant. În fundamentarea acestei opțiuni subliniem că încurajarea, influențarea sau instruirea urmează a fi transpusă în privința unui participant la un eveniment sportiv, care percepe caracterul infracțional al faptei. *Ex aequo*, informarea despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment (sportiv) de pariat se realizează în privința unor persoane concrete și cu scopul de a le determina să participe la pariul dat. Aceasta rezultă *expressis verbis* din textul incriminator al infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Până când informația nu va ajunge la cunoștința adresantului, infracțiunile prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM nu-și vor dobândi încă fizionomia definitivă. Așadar, dacă mesajul nu va ajunge la persoana preconizată din diferite motive străine de voința făptuitorului (spre exemplu, din cauza unei defecțiuni tehnice sau a unei erori a sistemului informatic ori a rețelei de comunicații electronice), cele comise vor alcătui o tentativă la infracțiune,

întrucât nu va exista o perfectă coincidență între fapta concret săvârșită de autor și tiparul descris în norma de incriminare. Tot astfel, se va reține tentativa de infracțiune dacă destinatarul (participantul la un eveniment sportiv sau de pariat) a recepționat mesajul în discuție pe un dispozitiv tehnic, însă nu l-a putut citi din cauza unor defecțiuni tehnice etc. sau a luat cunoștință de conținutul acestuia după ce a avut loc evenimentul sportiv sau de pariat propriu-zis. În această situație, care nu poate fi exclusă *de plano* (în baza raționamentului logic *tertium non datur*), eforturile făptuitorului îndreptate spre manipularea unui eveniment au rămas neîndeplinite.

Reflecțiile date sunt valabile cu ajustările de rigoare și în ipoteza parierii în mediul virtual pe un eveniment sportiv manipulat.

O problemă aparte ce necesită a fi pusă sub lupa analizei se referă la identificarea locului săvârșirii infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în cazul în care se operează în cyberspațiu și, implicit, a legii penale aplicabile. Aceasta mai cu seamă în condițiile în care faptele de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate pot să aibă un caracter transnațional³¹. Iar internetul și tehnologiile informaționale oferă făptuitorului o bună ocazie de a executa fapta prejudiciabilă într-un mod ramificat, acționând din diferite părți ale lumii. În sprijinul celor enunțate, în literatura de specialitate s-a reflectat că „spațiul cybernetic este unul deschis, oferă foarte multe provocări și are ca trăsătură definitivă lipsa frontierelor, nefiind necesar portul unui act de identitate/pașaport informatic” [58, p.24], iar „globalizarea activității infracționale și anonimul cu care făptuitorii speră că pot trece „granițele informatice” este o problemă reală, cu un potențial ridicat de a afecta fiecare țară” [59, p.457].

Pentru o mai bună pătrundere în esența problemei (destul de delicate), vom pune pe tapet următorul caz din practica judiciară: *în fapt, în urma raportului analitic (Match Report Radar) recepționat de la reprezentanții oficiali ai Uniunii Asociațiilor Europene de Fotbal s-a stabilit manipularea rezultatelor sportive de către FC „D.” (Moldova) și KS „T.” (Albania) a meciurilor de fotbal din cadrul etapei preliminare a „Ligii Europei”, desfășurate la 4 iulie 2014 în Albania și la 11 iulie 2014 în Republica Moldova. S-a constatat că R.K. a încurajat financiar și a influențat participanții la evenimentele sportive menționate, fiind astfel obținut un rezultat viciat al acestora după cum urmează: 3:1 în favoarea KS „T.” și, respectiv, 2:0 în favoarea FC „D.”. Suplimentar, s-a mai stabilit că la 11 iulie 2014, prin intermediul companiilor de pariuri „B.” (sediul căreia se află în Marea Britanie – n.a.), persoana fizică străină, cetățeanul Federației Ruse P.R., a efectuat pariuri pe meciul de fotbal din cadrul etapei preliminare a „Ligii Europei”, desfășurat între echipele de fotbal FC „D.” (Moldova) și K.S. „T.” (Albania), iar suma pariată a fost stabilită în mărime de 6812 dolari SUA. Totodată, acesta, în perioada anilor 2011-2013, a efectuat pariuri pe diverse meciuri în sumă totală de aproximativ 137927 dolari SUA. La fel, s-a constatat că în perioada anilor 2012-2013 P.R., a pariat online, utilizând adrese IP³² din Federația Rusă și din Republica Moldova. În rezultatul acțiunilor procesuale efectuate s-a constatat că adresele IP aparțin cetățeanului Federației Ruse E.A., actualul director al complexului sportiv FC „D.”, fiind accesate de el de pe str. L.T., nr. X, ap. X, mun. Chișinău, și, respectiv, de către spectatorii de pe stadionul de fotbal „Z.C.”, situat pe adresa mun. Chișinău, str. B., nr. X. De asemenea, de către organul de urmărire penală s-a constatat că în perioada anilor 2008-2010 P.R. a deținut funcția de președinte al FC „D.”, acesta fiind fratele lui P.M., actualul director tehnic al FC „D.” [60].*

Pentru acuratețe juridică și în vederea neadmiterii unor confuzii, precizăm că în speță lui R.K. i s-a imputat învinuirea potrivit alin.(2) art.242¹ CP RM. Suscită reticență această soluție de calificare a faptei. La o inspecție atentă observăm că se invocă faptul că R.K. ar fi încurajat financiar și ar fi influențat participanții la evenimentele sportive care au avut loc la 4 iulie 2014 în Tirana și, respectiv, la 11 iulie 2014 în Chișinău, astfel fiind obținut un rezultat viciat al acestora. Însă, nu este clar: prin ce s-a manifestat influențarea și în ce a constat acea încurajare financiară? Este de amintit aici aserțiunea ce aparține lui V.Stati, conform căreia „în sensul art.242¹ CP RM, influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu se poate manifesta în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui asemenea participant” [61, p.106]. Astfel, dacă atât încurajarea, cât și influențarea participantului la un eveniment sportiv s-a concretizat în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privi-

³¹ În accepțiunea alin.(2) art.3 din Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate din 15 noiembrie 2000 [93], o infracțiune este de natură transnațională dacă: a) este săvârșită în mai mult de un stat; b) este săvârșită într-un stat, dar o parte substanțială a pregătirii, planificării, conducerii sale sau a controlului său are loc într-un alt stat; c) este săvârșită într-un stat, dar implică un grup infracțional organizat care desfășoară activități infracționale în mai mult de un stat, sau d) este săvârșită într-un stat, dar are efecte substanțiale într-un alt stat.

³² IP (Internet Protocol) este un protocol care asigură un serviciu de transmitere a datelor, fără conexiune permanentă. Acesta identifică fiecare interfață logică a echipamentelor conectate printr-un număr numit „adresă IP”.

legii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui asemenea participant, atunci, în prezența unor condiții suficiente, urma să fie aplicat art.334 CP RM, care, între altele, stabilește răspunderea pentru darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Se pare că unii practicieni ai dreptului nu au înțeles această tălmăcire nelipsită de noimă și suport normativ. Totuși, făcând abstracție de acest aspect și admitând ipotetic că fapta a fost calificată în mod corect, deducem în continuare că, cel mai degrabă, R.K. are calitatea de antrenor, agent al sportivului, membru al juriului, proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive (se pare că acesta face parte din conducerea FC „D.”). Altminteri, acuzatorul de stat nu i-ar fi înaintat învinuirea în comiterea infracțiunii de manipulare a unui eveniment în varianta sa agravată consemnată la alin.(2) art.242¹ CP RM. Insistăm asupra acestei precizări, deoarece din circumstanțele cazului se desprinde implicit că între el (R.K.) și persoana care a plasat pariul pe pretinsul meci trucat (P.R.) a existat o cooperare în vederea săvârșirii infracțiunii de pariuri aranjate. În particular, R.K. ar fi putut comunica lui P.R. despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluși eveniment sportiv, cu scopul de a-l determina să pună pariuri. Procedându-se astfel, reiese inevitabil că în privința lui R.K. urma a se reține la calificare și art.242² CP RM. Totodată, legătura lui P.R. cu FC „D.” rezidă în aceea că a deținut funcția de președinte al acestui club de fotbal și că fratele său este director tehnic al clubului în cauză. Mai mult decât atât, P.R. a pus pariuri online anterior anume de pe o adresă IP ce aparține directorului FC „D.”. Toate acestea acreditează teza, potrivit căreia P.R., atunci când a plasat pariuri online pe meciul de fotbal din 11 iulie 2014³³, știa (cu certitudine) că este un eveniment sportiv manipulat. Așadar, sub rezerva probării incontestabile a celor enunțate, P.R. urma să fie tras la răspundere în baza art.242² CP RM. Însă, acestei persoane nu i s-a incumbat, din motive inexplicabile, nicio învinuire.

La caz, instanța de judecată a constatat că intenția de trucare a evenimentelor sportive s-a materializat în Albania [62]. Cu alte cuvinte, locul săvârșirii infracțiunii de manipulare a unui eveniment este considerat a fi în Albania (ceea ce a avut un efect dirimant asupra urmării penale, întrucât, în opinia instanței de judecată, nu a fost posibil de efectuat acțiuni stringente de urmărire penală). În așa mod, în virtutea principiului teritorialității, reiese că legea penală a acestui stat urma să fie incidentă. Intuim că în acest caz s-a dat prevalență principiului personalității (făptuitorul deținând cetățenia Republicii Moldova) pentru a determina legea penală aplicabilă³⁴. Adicional, anume în Republica Moldova persoana în cauză a fost reținută și pusă sub învinuire. Iar întrucât aceasta deține cetățenia Republicii Moldova, o cerere de extrădare ar fi fost sortită eșecului *ab initio*. Or, în concepția alin.(2) art.18 din Constituție, cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați.

În opoziție, în ceea ce privește locul săvârșirii infracțiunii de pariuri aranjate, notăm că P.R., cetățean al Federației Ruse, aflându-se în Republica Moldova, a pus pariuri online pe meciul trucat la o casă de pariuri din Marea Britanie.

În asemenea condiții, apelând la teoria ubicuității³⁵, reiese că locul săvârșirii infracțiunii de pariuri aranjate îl va reprezenta spațiul unde s-a plasat online pariul propriu-zis. Concomitent, în baza aceleiași teorii, este posibil de a fi considerat locul săvârșirii infracțiunii teritoriul Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord – acolo unde a survenit rezultatul infracțional (cauzarea de daune în proporții deosebit de mari operatorului de pariuri) în ipoteza funcționării circumstanței agravante prevăzute la lit.b) art.242² CP RM.

Păstrând firul logic, precizăm că deși regula ubicuității rezolvă multe dintre probleme privind localizarea spațială a infracțiunii, aplicarea ei nu întotdeauna este lipsită de dificultăți. Să ne închipuim următoarea ipoteză: X, care cunoaște cu certitudine că există o înțelegere privind trucarea unui eveniment sportiv, înștiințează despre aceasta (publicând un mesaj, anunț) pe un site (de pariuri), găzduit pe un server din Gibraltar, folosind un sistem informatic din Republica Moldova, alte persoane cu scopul de a le determina să participe la pariul dat. Prin urmare, unde este localizat momentul acțiunii prejudiciabile și care va fi legea aplicabilă?

³³ Printr-o logică inextricabilă, în speța analizată s-a reținut că în perioada anilor 2011-2013 P.R. a efectuat pariuri pe diverse meciuri în sumă totală de aproximativ 137927 dolari SUA, iar în perioada anilor 2012-2013 pariurile au fost plasate online. Ce s-a dorit să se scoată în evidență prin asemenea circumstanțe de fapt? Că s-a pariat evenimente manipulate sau că acea persoană este un parior înflăcărat? Or, s-a subliniat că doar evenimentele sportive care au avut loc la 4 iulie 2014 în Tirana și, respectiv, la 11 iulie 2014 în Chișinău au fost manipulate. În plus, deși s-a arătat că pe meciul de fotbal din 11 iulie 2014 a pariat suma de 6812 dolari SUA, nu s-a specificat pe ce scor și dacă au fost cauzate careva daune casei de pariuri. S-a dorit să rămână o enigmă aceste aspecte?

³⁴ În concepția alin.(2) art.12 CP RM, „cetățenii Republicii Moldova și apatrizii cu domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova care au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului țării sunt pasibili de răspundere penală în conformitate cu prezentul cod”.

³⁵ Potrivit acestei teorii, locul săvârșirii infracțiunii este considerat locul unde s-a comis cel puțin un act de executare, o parte din acțiunea ilicită sau locul unde s-a produs rezultatul infracțional. Această teorie face posibilă intervenția legii penale a statelor pe toată perioada de desfășurare a infracțiunii în spațiu, indiferent de modul de realizare a ei [94, p.17].

Luând în calcul că mesajul sau anunțul etc., aflat în mediul virtual, este accesibil în majoritatea statelor, ar rezulta (în temeiul regulii prenotate) că infracțiunea este săvârșită pe teritoriul fiecăruia dintre acestea. Ceea ce va duce inevitabil la o nedorită suprapunere de competențe³⁶ orizontale³⁷. S-a apreciat că o posibilă soluție ar fi aceea de a se ține cont doar de efectele substanțiale asupra unei țări date [63, p.19-20]. Totuși, s-a expus părerea că acest criteriu nu se dovedește a fi unul extrem de clar. De aceea, s-a propus [64], temeinic, de a fi edictate în acest sens criterii obiective, susceptibile să tranșeze problematica determinării locului săvârșirii infracțiunii și a competenței, cum ar fi: prejudiciul mai grav cauzat (localizarea acestuia), cetățenia făptuitorului, locul în care acesta este prins, temeinicia dosarelor de urmărire penală ori posibilitatea concretă de a proba fapta etc.

În afară de aceasta, într-o opinie s-a afirmat că „site-ul web este o construcție virtuală, localizată într-un spațiu cibernetic, motiv pentru care nu putem discuta despre vreo limită geografică” [65, p.49]. În replică, după G.Zlati: „Deși criminalitatea informatică oferă contur spațiului cibernetic, considerăm că doar într-o abordare superfluă acesta ar putea fi complet detașat de noțiunea fizică de teritoriu. (...) Site-ul web nu este o entitate abstractă. Or, chiar dacă îl privim ca fiind o astfel de entitate, faptul că se află într-o conexiune intrinsecă cu unul ori cu mai multe sisteme informatice nu face decât ca atunci când discutăm despre un website să discutăm automat despre serverul ce îl găzduiește. În cele din urmă, dacă X=site web, iar Y=sistem informatic, ajungem la următoarea concluzie: în lipsa variabilei X, Y este lipsită de conținut, nemaiputând fi privită drept o entitate abstractă în acel caz concret – fiind practic dizolvată. Prin urmare, considerăm că X devine Y în ecuația dată, orice trimitere la Y fiind de fapt o trimitere la X” [66].

La rândul nostru, alegem să aderăm la cea de-a doua părere, adăugând că în cazul țării noastre alin.(5) art.47 din Legea cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc, nr.291 din 16 decembrie 2016, stabilește, *inter alia*, că sistemul de control (serverul) al organizatorului jocului de noroc trebuie să fie amplasat pe teritoriul Republicii Moldova.

Așadar, raportând aceste alegeri la ipoteza exemplificată mai sus, milităm pentru a fi considerat locul comiterii faptei teritoriul statului (Gibraltar) care găzduiește server-ul celui site, pe care s-a afișat informația, din care ar reieși că X cunoaște neîndoiește despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv și îndeamnă alte persoane să parieze pe acel eveniment. În subsidiar, legea penală a celui stat ar putea fi aplicată.

În situația în care acea informație este plasată concomitent (în baza aceleiași rezoluții infracționale) pe mai multe site-uri, găzduite de servere diferite, ar fi util de a i se da valență juridică deosebită locului de unde provine acel sistem informatic, cu ajutorului căruia, așa cum afirmă D.Clausmeier, informația a fost „împinsă” [67, p.70].

Pe de altă parte, cei care săvârșesc fapte prejudiciabile în cyberspațiu susceptibile să angajeze răspunderea penală potrivit art.242¹ și 242² CP RM (și nu doar) nu pot rămâne *incognito*. Este limpede că, oricât de important ar fi, anonimul pe internet trebuie totuși să se concilieze cu alte imperative. În context, potrivit alin.(1) art.18 din Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, „fiecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a conferi autorităților sale competente dreptul de a ordona: a) unei persoane prezente pe teritoriul său să comunice datele informatice menționate, aflate în posesia sau sub controlul său, care sunt stocate într-un sistem informatic ori pe un suport de stocare informatic și b) unui furnizor de servicii care oferă prestații pe teritoriul părții să comunice datele din posesia sau de sub controlul său referitoare la abonați și la astfel de servicii”. La nivel național, această prevedere își găsește implementare în art.5 și 7 din Legea privind prevenirea și combaterea criminalității informatice, nr.20 din 3 februarie 2009.

³⁶ La nivel internațional, Convenția privind criminalitatea informatică lasă reglementarea competenței în sarcina înțelegerii între state*, ceea ce poate antama o insecuritate juridică pentru făptuitor. Într-un mod asemănător, Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive din 18 septembrie 2014 [95] stabilește la art.19 că statele implicate, unde va fi cazul, se vor consulta privind determinarea celei mai corespunzătoare jurisdicții pentru scopurile urmăririi.

* Potrivit alin.(5) art.22 al acestei Convenții, „în cazul în care mai multe părți își revendică jurisdicția cu privire la o infracțiune stabilită în conformitate cu prezenta Convenție, părțile implicate se vor pune de acord, atunci când acest lucru este oportun, în scopul de a determina partea cea mai potrivită pentru a exercita urmărirea”.

³⁷ Mai mult decât atât, s-a arătat [96, p.97-98] că a recunoaște unui stat competența de a urmări aproape orice infracțiune comisă pe internet poate deschide calea unor abuzuri, mai ales atunci când fapta nu este calificată ca infracțiune în statul în care a fost comisă acțiunea, iar valorile culturale ale statului ce își arogă competența de a urmări infracțiunea sunt fundamentate diferit de cele ale făptuitorului. De aceea, s-a recomandat ca infracțiunea să poată atrage competența unui stat doar atunci când ea provine de la un sistem informatic al celui stat. În cazul în care informația a fost „împinsă” printr-un sistem informatic străin, fiind accesibilă pe teritoriul unui stat, urmărirea faptei în respectiva țară ar fi supusă condiției dublei incriminări, iar țara în cauză ar urma să acționeze în numele statului străin [97, p.71].

Sintetizând, constatăm că, *de lege lata*, există o obligație specifică din partea furnizorilor de servicii de telecomunicații să prezinte date informatice, inclusiv date despre abonați, ca răspuns la o cerere formulată de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată.

În contextul celor elucidate, nu putem lăsa în umbră alegațiile cu valoare de principiu din cauza *K.U. versus Finlanda* [68]. În cazul dat, CtEDO a punctat că interesul public și protecția intereselor victimelor infracțiunilor săvârșite împotriva existenței lor fizice sau psihologice necesită posibilitatea unui remediu care să permită ca adevăratul făptuitor să fie identificat și adus în fața justiției, inclusiv să plătească despăgubiri în mod direct. CtEDO a conchis că statul finlandez nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a lua măsuri adecvate pentru protecția drepturilor și libertăților persoanelor, în speța a victimei, în principal din cauza că nu a fost posibil de a identifica autorul care postase pe internet anunțul, prin care leza categoric pe reclamant în viața sa privată, în condițiile în care legislația proteja confidențialitatea și libertatea de exprimare prin telecomunicații. Totuși, echilibrul dintre protecția diferitelor valori trebuie să fie unul adecvat, și este misiunea legiuitorului să adopte măsuri corespunzătoare pentru garantarea acestora [69].

Așadar, puse în balanță, tragem concluzia că imperativul identificării făptuitorului în vederea tragerii la răspundere penală cântărește mai greu decât respectarea confidențialității în cyberspațiu.

Schimbând vectorul investigației, ne vom focaliza atenția asupra următoarei controversă: dacă ar putea fi sau nu imputată răspunderea persoanei juridice (cu excepția autorităților publice) care administrează un portal internet de știri (de exemplu, dacă la secțiunea „comentarii” a unei știri prin care se anunță desfășurarea în curând a unui eveniment sportiv, cineva, care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluia eveniment, ar scrie că acesta va fi unul manipulat și/sau invitând alte persoane să pună pariuri), un site, o rețea de socializare etc., în cazul în care nu ar opri publicarea sau dacă nu ar șterge postări, anunțuri, comentarii din care ar rezulta săvârșirea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și/sau de pariuri aranjate.

La acest compartiment, analizând coroborat art.21 CP RM, pe de o parte, și art.242¹ și 242² CP RM, pe de altă parte, desprindem că o persoană juridică, cu excepția autorităților publice, poate fi subiect al infracțiunii de pariuri aranjate, nu însă și al celei de manipulare a unui eveniment. Deci, din start, este exclusă răspunderea penală a persoanei juridice pentru săvârșirea, inclusiv în cyberspațiu, a infracțiunii prevăzute la art.242¹ CP RM.

În același timp, desprindem ideea că omisiunea de a împiedica publicarea sau de a radia de pe un site postări, anunțuri, comentarii din care ar rezulta săvârșirea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și/sau de pariuri aranjate nu poate să se circumscrie textului incriminator prevăzut la art.242¹ și 242² CP RM.

Cu toate acestea, acțiunea civilă (fundamentată pe dispozițiile normative ce reglementează răspunderea delictuală) a persoanei prejudiciate, promovată pentru o atare faptă, ar putea avea șanse de succes. Din nou, în argumentarea părerii lansate ne vom bizui pe jurisprudența CtEDO. Astfel, în speța *Delfi AS versus Estonia* [70] Marea Cameră a CtEDO a decis că „pentru a proteja drepturile și interesele persoanelor și ale societății în ansamblu, statele contractante (se are în vedere statele membre la CEDO – *n.a.*) pot fi îndreptățite să considere răspunzătoare portalurile internet de știri, fără ca aceasta să constituie o încălcare a art.10 din CEDO, în cazul în care portalurile nu iau măsuri pentru a elimina comentariile vădit ilegale imediat după publicarea lor, chiar și în absența unei sesizări din partea presupusei victime sau a terților [70, pct.159]”³⁸. Acest raționament

³⁸ De cealaltă parte, raționamentul majorității nu a fost acceptat de toți. Astfel, unii judecători au arătat că, pentru a evita răspunderea pentru comentarii scrise de cititorii articolelor sale, un portal de știri ar trebui să împiedice publicarea unor astfel de comentarii (și, de asemenea, ar trebui să elimine astfel de comentarii care au fost publicate deja). Acest lucru ar putea necesita, în practică, un sistem eficient de supraveghere – fie automat, fie manual. Cu alte cuvinte, un portal de știri ar trebui să supravegheze în prealabil comentariile pentru a evita publicarea comentariilor vădit ilicite scrise de cititori. În plus, dacă răspunderea unui portal de știri ar fi strâns legată de caracterul vădit ilicit al comentariilor, fără a fi necesar ca reclamantul să dovedească faptul că portalul de știri a știut sau ar fi trebuit să știe că acele comentarii vor fi sau au fost publicate în portal, atunci portalul ar fi obligat, în practică, să acționeze plecând de la ipoteza că astfel de comentarii ar putea fi scrise de către cititori și, prin urmare, să ia măsurile necesare pentru a evita publicarea acestora, ceea ce ar necesita în practică adoptarea de măsuri de monitorizare prealabilă. Prin urmare, tragerea la răspundere a unui portal de știri pentru faptul că nu a „împiedicat” publicarea unor comentarii scrise de utilizatori ar însemna, în practică, obligarea portalului la o monitorizare prealabilă a fiecărui comentariu scris de utilizatori pentru a evita angajarea răspunderii sale pentru orice comentariu ilicit. Acest lucru ar putea conduce la o ingerință disproporționată în libertatea de exprimare a portalului de știri [98].

Dimpotrivă, alți judecători [99] au semnalat că din dorința de a preveni calomniile de toate tipurile și, probabil, toate activitățile „ilegale”, va trebui ca toate comentariile să fie monitorizate din momentul în care sunt scrise. În consecință, intermediarii activi și operatorii de blog vor avea motive considerabile să sisteze opțiunea de comentarii, iar teama de răspundere poate duce la o autocenzură suplimentară din partea operatorilor. Aceasta este o invitație la autocenzură de cel mai rău fel. În așa mod se poate înăbuși chiar și discursul protejat. În opinia acestor judecători, în speța dată nu s-a ținut seama de avertismentele profetice ale lui J.M. Balkin. Or, așa cum a demonstrat ultimul, infrastructura tehnologică din spatele comunicării digitale face obiectul unor mai puțin vizibile forme de control de către autoritățile de reglementare private și publice [100, p.2296], iar CtEDO tocmai a adăugat încă o astfel de formă în această panoplie.

poate fi aplicat în modul corespunzător și în privința altor platforme web, prin intermediul cărora s-ar putea comite infracțiunile prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM.

Concluzii

În final, având în vedere că domeniul tehnologiilor informaționale este în plină evoluție și că inventivitatea făptuitorilor poate fi nemărginită (depășind cea mai înflăcărată imaginație), trebuie să recunoaștem că se face dificilă epuizarea controverselor pe care le reclamă răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu. Totuși, în urma studiului întreprins, efectuând o radiografiere, putem creiona următoarele **concluzii**:

1) cyberspațiul constituie un mediu propice pentru comiterea unor infracțiuni, printre care și a celor prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM;

2) după *modus operandi*, făptuitorul ar putea alege să transmită de pe un dispozitiv conectat la rețeaua internet mesaje (sau efectua apeluri) ce presupun încurajarea, influențarea (cu excepția modalității faptice manifestate în aplicarea violenței fizice) sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv (care, în același timp, poate fi și un eveniment de pariat) să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Iar în această situație devine aplicabil art.242¹ CP RM;

3) fapta ce presupune publicarea în cyberspațiu într-un mediu privat (transmiterea unui e-mail etc.) sau public (afișarea pe un site sau pe o rețea de socializare la care accesul nu este restricționat etc.) a informației precum că un eveniment de pariat ar fi manipulat, cu scopul de a determina alte persoane să participe la pariul respectiv, de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, se circumscrie tiparului infracțiunii de pariuri aranjate. Or, în această situație are loc o informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat – reprezentând în plan juridic o modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzute de art.242² CP RM;

4) mesajele afișate în spațiul digital privitoare la încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, precum și informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluiași eveniment, nu pot fi percepute ca o exercitare a dreptului la libera exprimare într-un cadru permis de lege. În asemenea situație, balanța înclină spre art.242¹ și 242² CP RM;

5) dacă pentru furnizarea informației, prin infrastructuri cibernetice, despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat se solicită și, în consecință, se remit bunuri făptuitorului, deși în realitate acesta nu are certitudinea că evenimentul dat este unul manipulat, atunci cele săvârșite nu vor putea fi calificate potrivit art.242² CP RM. În astfel de cazuri, soluția trebuie nuanțată. Astfel, în temeiul regulii de calificare *lex specialis derogat generali*, cele comise vor întruni elementele componenței uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.260⁶ CP RM atunci când se atestă introducerea datelor informatice în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari sau deosebit de mari. Dacă însă fapta nu va atinge pragul acestor daune, răspunderea se va aplica potrivit art.190 CP RM, cu excepția variantelor-tip consemnate la alin.(4) și (5) ale aceluiași articol sau, după caz, potrivit art.105 din Codul contravențional. Corelativ, persoana care va utiliza informația referitoare la pretinsa existență a unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat (*id est*: victima infracțiunii de fraudă informatică, sau, după caz, a escrocheriei ori a contravenției prevăzute la art.105 din Codul contravențional), prin aducerea la cunoștința altor persoane despre aceasta, cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv sau (așa cum se întâmplă, de regulă), prin plasarea online a unor mize, trebuie trasă la răspundere penală pentru tentativă la infracțiunea de pariuri aranjate;

6) fapta concretizată în prezentarea și difuzarea publicității (în spațiul digital) privind pariurile și câștigurile bănești obținute în rezultatul participării la acestea nu se intersectează cu elementele componenței infracțiunii consemnate la art.242² CP RM, acestea având trăsături diferite;

7) crearea și exploatarea unui site de pariuri de către persoanele care au misiunea de a lupta contra criminalității (în scopul de a identifica posibii făptuitori), pe care ar putea fi publicate informații referitoare la eventualele evenimente sportive de pariat care ar fi manipulate și ar exista facultatea de a plasa pariuri pe

aceste evenimente, *ipso facto*, nu poate fi percepută ca o provocare la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM;

8) omisiunea de a împiedica publicarea sau de a elimina de pe un site postări, anunțuri, comentarii din care ar rezulta săvârșirea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și/sau de pariuri aranjate nu poate să se circumscrie textului incriminator prevăzut la art.242¹ și 242² CP RM. Însă, pentru o astfel de conduită ar putea interveni răspunderea civilă delictuală;

9) atunci când făptuitorul acționează în cyberspațiu, la stabilirea locului săvârșirii infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate urmează să se ia în calcul că site-ul web nu este decuplat în totalitate de noțiunea fizică de teritoriu. Or, site-ul este găzduit de un server care se află pe un anumit teritoriu. Totuși, în cazul în care informația este plasată concomitent (în baza aceleiași rezoluții infracționale) pe mai multe site-uri, găzduite de servere diferite, ar fi util de a se da valență juridică deosebită locului de unde provine acel sistem informatic cu ajutorului căruia se săvârșește fapta;

10) și o ultimă concluzie: imperativul identificării făptuitorului care a săvârșit infracțiunile prevăzute la art.242¹ și 242² CP RM în vederea tragerii la răspundere penală prevalează asupra respectării confidențialității (anonimatului) în cyberspațiu.

Referințe:

1. SANDYWELL, B. On the globalisation of crime: the Internet and new criminality. In: JEWKES, Y., YAR, M. (eds.). *Handbook of Internet Crime*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011. p.38-66. ISBN 978-1-84392-523-1
2. MOISE, A.-C. Infracții și victimele în cyberspațiu. În: *Curierul Judiciar*, 2016, nr.9, p.475-481. ISSN 1582-7526
3. CLOUGH, J. Cybercrime. In: *Commonwealth Law Bulletin*, 2011, vol.34, no.4, p.671-680. ISSN 0305-0718
4. MOISE, A.-C. Infracții și victimele în cyberspațiu. În: *Curierul Judiciar*, 2016, nr.9, p.475-481. ISSN 1582-7526
5. MALBY, S., MACE, R., HOLTERHOF, A. et al. *Comprehensive Study On Cybercrime*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2013. 288 p.
6. ENCESCU, F. *Criminalitatea informatică: Rezumat al tezei de doctorat*. București: 2010. 40 p.
7. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-468-0
8. STATI, V. Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art.242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.12, p.7-12. ISSN 1811-0770
9. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p. ISBN 978-9975-71-520-1
10. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Ediția a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p. ISBN 978-9975-71-807-3
11. STATI, V. Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art.242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.12, p.7-12. ISSN 1811-0770
12. ECtHR, Case of *Ahmet Yildirim vs Turkey*, Application no. 3111/10, Judgment of 18 December 2012. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>
13. Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
14. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24 iulie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
15. ECtHR, Case of *Bărbulescu vs România* [GC], Application no. 61496/08, Judgment of 5 September 2017, pct.74. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177082>
16. Décision sur la recevabilité de la requête no. 31358/03 présentée par *Arrigo Muscio contre l'Italie*. CEDH, 13 novembre 2007. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83736>
17. Sportradar Integrity Services. „Fixed Match” Scams – A Social Media Investigation. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: https://integrity.sportradar.com/wp-content/uploads/sites/18/2017/09/Sportradar-Integrity-Services_Fixed-Match-Scams_A-Social-Media-Investigation.pdf
18. *Ibidem*.
19. STATI, V. Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art.242² CP RM). Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.2, p.2-6. ISSN 1811-0770
20. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-468-0

21. STATI, V. Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art.242² CP RM). Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.2, p.2-6. ISSN 1811-0770
22. Suspiciuni de blat la Saxan-Zimbru. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: http://www.canal3.md/ro/suspiciuni-de-blat-la-saxan-zimbru_43951.html
23. COJOCARU, R. Escrocherii informaționale: forme și clarificări conceptuale ale cadrului normativ-penal de incriminare. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Probleme de prevenire și combatere a criminalității de către organele afacerilor interne în perioada recesiunii economice”* (Chișinău, 15 octombrie 2009). Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia „Ștefan cel Mare și Sfânt”, p.17-22.
24. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-468-0
25. ECtHR, Case of *Times Newspapers LTD (nos. 1 and 2) vs The United Kingdom*, Applicatios nos. 3002/03 and 23676/03, Judgment of 10 March 2009. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706>
26. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), *Opinion on Law no. 5651 on regulation of publications on the internet and combating crimes committed by means of such publication („The Internet Law”)*, Adopted by the Venice Commission at its 107th Plenary Session (Venice, 10-11 June 2016). [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)011-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)011-e)
27. Human Rights Council of United Nations, *The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet*, 27 June 2016. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: https://www.article19.org/data/files/Internet_Statement_Adopted.pdf
28. MUJIĆ, Ž., YAZICI, D., STONE, M. *Freedom of Expression on the Internet: A study of legal provisions and practices related to freedom of expression, the free flow of information and media pluralism on the Internet in OSCE participating States*. Vienna: Organization for Security and Cooperation in Europe, 2012. 345 p. ISBN 978-92-9234-638-6
29. ECtHR, Case of *Delfi AS vs Estonia* [GC], Application no. 64569/09, Judgment of 16 June 2015. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>
30. Hotărârea Judecătorei Centru, mun. Chișinău, din 26 februarie 2016. Dosarul nr.4-81/16. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=20-4-1307-27012016&solr_document_2=&Tematica=&solr_document_3=All
31. Legea cu privire la publicitate, nr.1227 din 27 iunie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.67-68.
32. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292 din 16 decembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.2-8.
33. Avizul Guvernului Republicii Moldova la proiectul de lege nr.461 din 5 decembrie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1321 din 7 decembrie 2016. [Accesat: 20.09.2017] Disponibil: <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=9e0c7761-e8e6-4c5a-9eb1-648a16b836ed>
34. Raportul Centrului Național Anticorupție de expertiza anticorupție nr.ELO17/3875 din 23 ianuarie 2017 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr.451-XV/2001, Codul fiscal nr.1163/2007, Legea nr.1227-XIII/1997). [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=d5e0b21f-2f2f-4489-ac41-e6972f66cc30>
35. Legea cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc, nr.291 din 16 decembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.2-8.
36. Legea cu privire la jocurile de noroc, nr.285 din 18 februarie 1999 (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr.50-52.
37. PANTEA, M. *Managementul activităților de prevenire și combatere a ilegalităților în domeniul jocurilor de noroc în Uniunea Europeană*. București: Pro Universitaria, 2011. 620 p. ISBN 978-973-129-918-1
38. BANKS, J. *Online gambling and crime: causes, controls and controversies*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016. 200 p. ISBN 978-1-4724-1449-6
39. BANKS, J. *Gambling, Crime and Society*. London: Palgrave Macmillan, 2017. 256 p. ISBN 978-1-137-57993-5
40. Sports betting: commercial and integrity issues. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.egba.eu/media/Sports-Betting-Report-FINAL.pdf>
41. Size of the online gambling market from 2009 to 2020 (in billion U.S. dollars). [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <https://www.statista.com/statistics/270728/market-volume-of-online-gaming-worldwide/>
42. Sports betting: commercial and integrity issues. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.egba.eu/media/Sports-Betting-Report-FINAL.pdf>
43. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a comprehensive European framework for online gambling” (COM/2012/0596 final). [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0596&from=RO>

44. European Parliament resolution of 10 March 2009 on the integrity of online gambling (2008/2215(INI)). In: *Official Journal of the European Union*, 2010, no. CE 87/30.
45. European Parliament resolution of 15 November 2011 on online gambling in the Internal Market (2011/2084(INI)). [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0492+0+DOC+XML+V0//EN>
46. WOODS, L.F. Internet Gambling: Innocent Activity or Cybercrime? In: *International Journal of Cyber Criminology*, 2009, vol.3, iss.1, p.476-491. ISSN 0974-2891
47. NINNO, D.A. Online Gambling in the European Union: A Compared Analysis of the Current Legal Framework in Some EU Member States. In: *Gaming Law Review*, 2002, vol.6, no.5, p.417-423. ISSN 2572-5300
48. BANKS, J. *Online gambling and crime: causes, controls and controversies*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016. 200 p. ISBN 978-1-4724-1449-6
49. WILLIAMS, R.J., WOOD, R.T., PARKE, J. History, current worldwide situation, and concerns with Internet gambling. In: WILLIAMS, R.J., WOOD, R.T., PARKE, J. (eds.). *Routledge International Handbook of Internet Gambling*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012, p.3-26. ISBN 9780415594431
50. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.324 din 23 decembrie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.320-321.
51. McMULLAN, J.L., REGE, A. Online crime and internet gambling. In: *Journal of Gambling Issues*, 2010, iss.24, p.54-85. ISSN 1910-7595
52. European Parliament resolution of 15 November 2011 on online gambling in the Internal Market (2011/2084(INI)). [Accesat: 20.09.2017] Disponibil: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0492+0+DOC+XML+V0//EN>
53. Raportul de activitate pentru anul 2012 al Centrului Național Anticorupție. [Accesat: 20.09.2017] Disponibil: https://www.rise.md/wp-content/uploads/2015/03/%D0%A7%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D1%83_CNA.pdf
54. Cour de Cassation, Chambre Criminelle, 7 février 2007. N° de pourvoi: 06-87753. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000017637398>
55. *Ibidem*.
56. COPEȚCHI, S. Provocarea infracțiunii în contextul măsurilor speciale de investigație (I). În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2017, nr.2, p.26-32. ISSN 1857-2405
57. ZLATI, G. *Infracțiuni provocate – provocarea din partea Statului și Internetul*. [Accesat: 20.09.2017] Disponibil: <http://www.penalmente.eu/2011/06/05/infracțiuni-provocate-provocarea-din-partea-statului-si-internetul/>
58. POLGAR (SLABU), M.I. *Prevenirea și combaterea criminalității informatice în dreptul național și dreptul comparat: Rezumat al tezei de doctorat*. București, 2016. 50 p.
59. SUSSMANN, M.A. The critical challenges from international high-tech and computer-related crime at the millennium. In: *Duke Journal of Comparative & International Law*, 1999, vol.9, p.451-489. ISSN 1053-6736
60. Încheierea Judecătorei sectorului Buiucani, mun. Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr.10-731/2015. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil https://jc.instante.justice.md/ro/incheieri-instante?solr_document=14-ij_10-15161-22122015&solr_document_4=&Tematica=&solr_document_3=All
61. STATI, V. Luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariuri. Darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariuri. Analiză de drept penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2013, nr.8(68), p.96-106. ISSN 1814-3199
62. Încheierea Judecătorei sectorului Buiucani, mun. Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr.10-731/2015. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil https://jc.instante.justice.md/ro/incheieri-instante?solr_document=14-ij_10-15161-22122015&solr_document_4=&Tematica=&solr_document_3=All
63. BRENNER, S.W., KOOPS, B-J. Approaches to Cybercrime Jurisdiction. In: *Journal of High Technology Law*, 2004, vol. 4, no.1, p.2-46. ISSN 1536-7983
64. ZLATI, G. *Andrei Maxim. Falsul și fraudă informatică (partea I)*. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil <http://www.penalmente.eu/2012/01/17/andrei-maxim-falsul-si-frauda-informatica-partea-i/>
65. MAXIM, A. Falsul și fraudă informatică. În: *Caiete de drept penal*, 2011, nr.3, p.47-75. ISBN 1841-604701103
66. ZLATI, G. *Andrei Maxim. Falsul și fraudă informatică (partea I)*. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil <http://www.penalmente.eu/2012/01/17/andrei-maxim-falsul-si-frauda-informatica-partea-i/>
67. CLAUSMEIER, D. Sancționarea penală a negării Holocaust-ului pe Internet în Germania. În: *Caiete de drept penal*, 2007, nr.4, p.66-71.
68. ECtHR, Case of *K.U. vs Finland*, Application no. 2872/02, Judgment of 2 December 2008. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964>
69. *Ibidem*.
70. ECtHR, Case of *Delfi AS vs Estonia* [GC], Application no. 64569/09, Judgment of 16 June 2015. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>

71. Internet users in the World by Regions – June 30, 2017. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>
72. Legea comunicațiilor electronice, nr.241 din 15 noiembrie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.51-54.
73. Convention of the Council of Europe on Cybercrime, Budapest, 23.XI.2001. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081561>
74. Legea pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, nr.6 din 2 februarie 2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.37-40.
75. Legea privind prevenirea și combaterea criminalității informatice, nr.20 din 3 februarie 2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.11-12.
76. CROSS, M. *Scene of the cybercrime*. Second Edition. Massachusetts: Syngress Publishing Inc., Rockland, 2008. 744 p. ISBN-13: 978-1-59749-276-8
77. VARĂ, O. *Criminalitatea informatică*: Rezumat al tezei de doctorat. București, 2014. 32 p.
78. GARCÍA, E. *UEFA's betting fraud detection system: How does the CAS regard this monitoring tool?* [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.asser.nl/SportsLaw/Blog/post/uefa-s-betting-fraud-detection-system-how-does-the-cas-regard-this-monitoring-tool-by-emilio-garcia>
79. ECtHR, Case of *Bédat vs Switzerland* [GC], Application no. 56925/08, Judgment of 29 March 2016. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161898>
80. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, propozat pentru anul 2017, nr.1233 din 9 noiembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.388-393.
81. Case of *Cairns vs Modi* [2012] EWHC 756 (QB). Judgment of 16 March 2012. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Judgments/cairns-v-modi-judgment.pdf>
82. Notă informativă la proiectul de lege nr.461 din 5 decembrie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=54a484e4-1c58-447c-a091-ba1ed5d95a0d>
83. Raportul Centrului Național Anticorupție de expertiza anticorupție nr.ELO17/3875 din 23 ianuarie 2017 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr.451-XV/2001, Codul fiscal nr.1163/2007, Legea nr.1227-XIII/1997). [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=d5e0b21f-2f2f-4489-ac41-e6972f66cc30>
84. Judgment of 6 March 2007, *Placanica and others*, Joined cases C-338/04, C-359/04 and C-360/04, ECLI:EU:C:2007:133. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=61782&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=542452>
85. Judgment of 15 September 2011, *Dickinger and Ömer*, C-347/09, ECLI:EU:C:2011:582, pct.67-69. [Accesat 30.09.2017] Disponibil: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=109604&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=568528>
86. БРЫНЗА, С.М., СТАТИ, В.А. Об обоснованности некоторых нововведений в главе X «Экономические преступления» Особенной части УК Республики Молдова. В: *Уголовное право в эпоху финансово-экономических перемен. Материалы IX Российского Конгресса уголовного права* (Москва, 29-30 мая 2014 г.) / Отв. ред.: КОМИССАРОВ, В.С. Москва: Юрлитинформ, 2014, с.383-388. ISBN 9785439607037
87. TRIMBLE, M. Proposal for an International Convention on Online Gambling. În: CABOT, A., PINDELL, N. (eds.). *Regulating Internet Gaming: Challenges and Opportunities*. UNLV Gaming Press: Las Vegas, 2013, p.335-388. ISBN 978-1-939546-04-03
88. European Commission. Green Paper: On on-line gambling in the Internal Market. Brussels, 24.3.2011 COM(2011) 128 final. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0128&from=RO>
89. STATI, V., RENIȚĂ, Gh. Efectele adoptării Legii Republicii Moldova nr.291/2016 asupra aplicării răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXI Международная научная конференция*, Переяслав-Хмельницкий, 26-27 мая 2017 г.: Сборник научных трудов, 2017, Выпуск 5(25), Часть 10, p.95-103. ISSN 2524-0986
90. Football Association Regulatory Commission. Case of *Barton vs The FA*. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.thefa.com/-/media/thefacom-new/files/rules-and-regulations/2016-17/written-reasons/the-fa-v-mr-joseph-barton---final-written-reasons.ashx?la=en>
91. Appeal Board of the Football Association. Case of *Barton vs The FA*. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: [http://www.thefa.com/-/media/thefacom-new/files/rules-and-regulations/2017-18/written-reasons/joseph-barton-v-the-fa---appeal-board---written-reasons-\(2017\).ashx](http://www.thefa.com/-/media/thefacom-new/files/rules-and-regulations/2017-18/written-reasons/joseph-barton-v-the-fa---appeal-board---written-reasons-(2017).ashx)
92. Judgment of 8 September 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional and Baw International*, C-42/07, ECLI:EU:C:2009:519. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=>

- 9ea7d2dc30d6862e487f27954cd4a7cb9b0afa67bdc8.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyMbxv0?text=&docid=77072&pageIndex=0&doclang=EN&mode=1st&dir=&occ=first&part=1&cid=540073
93. The United Nations Convention against Transnational Organized Crime, adopted by General Assembly resolution 55/25 of 15 November 2000. [Accesat: 20.09.2017] Disponibil: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>
94. ULIANOVSKI, Gh., ULIANOVSKI, I. Locul săvârșirii infracțiunii. Importanța și criteriile de stabilire a lui. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.7, p.16-19. ISSN 1811-0770
95. Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, Magglingen/Macolin, 18.IX.2014. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://www.coe.int/tu/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/09000016801cdd7e>
96. STRETEANU, F. *Tratat de drept penal. Partea Generală*. Vol.I. București: C.H. Beck, 2008. 720 p. ISBN 978-973-115-163-2
97. CLAUSMEIER, D. Sancționarea penală a negării Holocaustului pe Internet în Germania. În: *Caiete de drept penal*, 2007, nr.4, p.66-71.
98. ECtHR, Joint Concurring Opinion of judges Raimondi, Karakas, De Gaetano and Kjølbros in Case of *Delfi AS vs Estonia* [GC], Application no.64569/09, Judgment of 16 June 2015. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>
99. ECtHR, Joint Dissenting Opinion of Judges Sajó and Tsotsoria in Case of *Delfi AS vs Estonia* [GC], Application no. 64569/09, Judgment of 16 June 2015. [Accesat: 30.09.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>
100. BALKIN, J.M. Old-School/New-School Speech Regulation. În: *Harvard Law Review*, 2014, vol.127, p.2296-2342. ISSN 0017-811X

Prezentat la 05.10.2017